

התוכנית הבין-תחומית לתלמידים מצטיינים ע"ש עדי לאוטמן / עיתון הסטודנטים // גיליון מיוחד, ינואר 2024

התוכנית הבין-תחומית
לתלמידים מצטיינים
ע"ש עדי לאוטמן
אוניברסיטת תל אביב

מחברת מלחמה
ינואר 2024

התוכנית הייחודית לתלמידים מצטיינים
על-שם עדי לאוטמן, המסלול הבין-תחומי
אוניברסיטת תל אביב

ראש התוכנית: פרופ' לילך הדני
מרכזת התוכנית: רונית כהן
מזכירת התוכנית: איריס מזרחי

מחברת מלחמה: קטעים שנכתבו בין אוקטובר 2023 לינואר 2024

עורך: יואב אונגר

איורים: אור וול

תמונת כריכה חיצונית: עמית אגרונוב – חיל האוויר. בתמונה צוות מילואים של יחידה 669, בעת חילוץ מלב הרצועה.

ייעוץ לשוני: ד"ר אילנה ארבל

עיצוב, עימוד והפקה: מיכל סמוֹקובץ, המשרד לעיצוב גרפי

כתיבה (על פי סדר א"ב): יואב אונגר, עמרי גולדוין, יובל גולדשטיין, מור דבשי, נימרוד הראל, אור וול, אביעד חסדיאל, יערה לב, עמרי לבנת, אמתי מינצר, נגה סמדר, ישראל עמנואל, אור פילק, מיקה קפלן, זוהר קרמן, אוריאל שכטר

מחברת מלחמה

ינואר 2024

- 2 "דבר ראשון, הכול בסדר" | מיקה קפלן
- 5 כורכר | עמרי לבנת
- 6 ניסיון ראשון | אור פילק
- 8 רפורמת לוי | נימרוד הראל
- 16 לירות (או לא לירות) ולבכות | עמרי גולדוין
- 19 קפסולת זמן | אור וול
- 22 הבארדו והקשת | נגה סמדר
- 26 בשידור חי | יואב אונגר
- 29 מורתי הצורפת | אמת מינצר
- 32 שמחת תורה | אוריאל שכטר, לוס אנג'לס
- 35 שירים | יערה לב
- 37 המסיבה שאחרי שבעה באוקטובר | יובל גולדשטיין
- 40 מה לעשות | ישראל עמנואל
- 42 מסה על הבכיינות הפוליטית | אביעד חסדיאל
- 44 שמרו על עצמכם | מור דבשי
- 47 על הסברה וצביעות ישראלית | זוהר קרמן

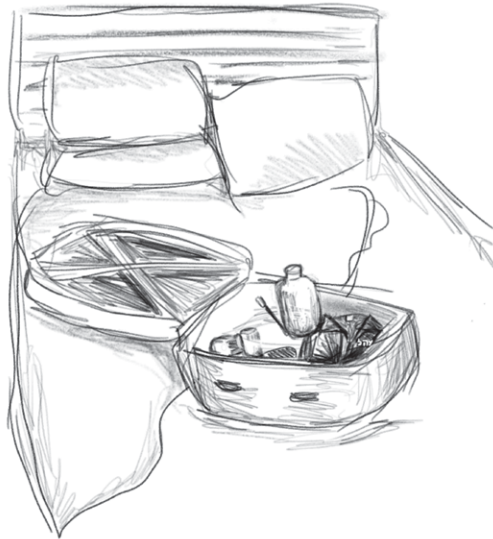
"דבר ראשון, הכול בסדר" | מיקה קפלן

חמש תמונות מלחמה

2

07.10, 07:15, תל אביב

התעוררת משיחת הטלפון הראשונה.
אני ערה מההתרעה הראשונה שהופיעה על צג האיפון לפני חצי שעה.
סרטונים של טנדרים לבנים מועברים בכל קבוצות הוואטסאפ.
אני אורזת תיק, לי ולכלבה, בזמן שאתה מחפש את כל הציוד במחסן בחוץ.
אמרת שתצטרך רק כמה זוגות תחתונים.
"זו עוד הקפצה, את יודעת איך זה."
"אה, אבל אל תשכחי את הנעליים האדומות שלך בחצר.
את יודעת, למקרה ש..."

08/10, 01:35, תל אביב

"דבר ראשון, הכול בסדר".

***

שבע השיחות שלא נענו לא הותירו מקום לספק.
שקט.

"את שומעת אותי, הכול בסדר, אני מדבר, נכון?"
כן.

"מעלים אותי על המסוק. נדבר"

***

כביש החוף ריק.

בחדשות השעה 03:00 סיפרו על הקרבות הקשים בבארי וביישובי הדרום.
מספר נעדרים.
הרוגים.

ופתאום אתה מתקשר -

"היי גברת, זאת העובדת הסוציאלית של בית החולים".
שקט.

"בן הזוג שלך במצב יציב".

אני זאת הגברת?

"אני לא גברת. אני מיקה. מה זה אומר בכלל יציב? אני לא יודעת מה זה".
אני צועקת לטלפון.

"אני לא יכולה למסור יותר מזה".
ניתוק.

09.10, 12:00, נתניה

ביד אחת אני אוחזת בך, מוודאת שיש לרגל החבושה על מה להישען.

היד השנייה לופתת חזק מדי את בקבוק המים.

הארון חולף על פנינו.

חצי שעה לאחר מכן, אנחנו נפרדים מכל מי שלא הבין איך גם מבית החולים הצלחת לברוח.
"מה זה קליע בהשוואה ל..."

ניסית להמשיך.

עולים לרכב ושותקים.

10.10, 21:45, חושך

"זה הוא. את מאמינה?"

שקט.

קול נשבר מעברו השני של הטלפון.

ניתקתי את השיחה.

"אני חייבת ללכת", אמרתי ונשארתי לעמוד בלב השדרה.

פתאום קולך עולה בראשי, באותו ניגון שלא שמעתי כבר שנים.

התחלנו ברגל שמאל.

תמיד היה לך תדר אחר.

שונה בנוף.

היתה לך דרך ייחודית לעשות את הדברים הרגילים שכולם היו עושים.

לפני שנתיים, כשנפרדנו בפעם הראשונה, אמרת לי שאתה יודע שלא תמיד הסתדרנו,

אבל שחשוב לך שאדע שהערכה תמיד היתה קיימת.

בסוף – היתה גם חברות.

לפרידה השנייה ממך לא יכולתי ללכת.

הבטחנו שכשהכול יגמר נעלה לנהלל לשתות לכבודך.

08.12, נר ראשון של חנוכה, חושך

מתהפכת במיטה.

אולי לזה קוראים תחושת בטן?

מחכה לאור.

כמה שעות לאחר מכן,

סיפרת לי שהיתה היתקלות.

"אבל הכול בסדר, את שומעת אותי, כן?"

מוקדש באהבה וגעגוע לרס"ן עילי.

מלח הארץ.

מפקד אהוב, דוגמה ומופת.

חבר אמת.

כורכר | עמרי לבנת

פְּרָחִים שְׁשַׁתְּלָנוּ בְּעֶבְרִית
בְּהִרְצָלָיָה וּבְנִתְנָה
קוֹרְאִים הַיּוֹם תְּהֵלִים.

הֵם אֵינָם דְּתִיִּים
וּבְנִסְבוֹת רְגִילוֹת הֵם אֵינָם מִתְעַסְקִים
אֲלֵא בְּעֶצְמָם, בְּרִצּוֹנָם הַטְּבָעִי לַפְּרָח.
הֵיוּ לָהֶם סְבוּת לְהֶאֱמִין בְּהִשְׁגָּחָה,
כִּי מִי זֶה שְׂמַע עַל פְּרִיחָה לְלֹא אֲדָמָה,
עַל בְּתִים שְׁשֻׁמוּכִים עַל צוּקִים
הַמִּתְרַסְקִים בְּאֶצְבָּע,
רְכָסִים רְכָסִים שֶׁל אֲוִיר.

בְּלִי לְתֵת אֶת הַדְּעַת שְׁתַּלְנוּ פְּרָחִים
בְּהִרְצָלָיָה וּבְנִתְנָה וּבְאֲשֻׁדּוּד.
רוּחַ מִקְפְּרִיסִין סְמָמָה אוֹתָם בְּלִילָה,
וּבְבִקֹּר דְּבוּרִים מְצֻרִיּוֹת
שְׁאֵלוּ לְשִׁלּוּמָם
וּבְקִשּׁוֹ אֶת צוּפֵם הַיָּמָה.
בְּלֵב שְׁלֵם אָהֲבוּ הַפְּרָחִים
אֶת הַיָּם שְׁלָהֶם, הַיָּם הַתִּיכוֹן –
בְּאֶמּוּנָה הַבִּיטוּ בּוֹ
וּבְבִשְׁחוֹן, וְעִינֵיהֶם הִתְעַדְּנוּ
לְמִרְאֵה הַגְּלִים הַמְרֻדִים,
הַמְשֻׁכִּים כָּל צֶרֶף בְּקֶרְקַע.

מִפְּרֶשׁ בְּאֶפְקֵי, עֲנֹה,
רְשָׁרוֹשׁ,
זֹאת הָאֲדָמָה שְׁעֵלֶיָהּ שְׁתַּלְנוּ.

הִנֵּה כִּי כֹן קוֹרְאִים הֵם הַיּוֹם לְעִזְרָה
וּמְבֻקְשִׁים בְּכָל פֶּה וּבְכָל נֶפֶשׁ
שֶׁיֵּד הַזְּקָה תִּשְׁחַח אוֹתָם,
אֲפֹלוּ תִקְרַע אוֹתָם,
רְחוֹק מִיִּשְׂרָאֵל.

ניסיון ראשון | אור פילק

השביעי באוקטובר זימן לי משחק מחבואים לא־רצוי.
מאז אני עוד מחפשת

"מי שעומד מלפני מצדדי ומאחורי הוא הסופר!

אחת

שתיים

שלוש...

אני באה!"

השביעי באוקטובר זימן לי משחק מחבואים לא־רצוי.
מאז אני עוד מחפשת.

התחלתי לחפש איפה שמצאתי פעם.

חשבתי לעצמי –

"היא בטח פה בקפלן,

שם בין הירידות לאיילון".

אבל לא, לא מצאתי שם כלום.

כלום מלבד שלט גדול עם הכיתוב

"ביחד ננצח."

חשבתי שאם היא לא שם, היא תתחבא לי אצל בן־זוגי.

בין תלתליו הפרועים או חיוכו המרגיע.

אך גם הוא איננו, החיוך הוחלף בפצעי מלחמה

והתלתלים בשערו קוצצו כך שיתאימו לקסדה.

והוא עוד בפנים, בעזה.

תהיתי אם היא אולי מתחבאת לי בשדות הקיבוץ האהוב של זיקים.

בין אלי צור המיתולוגי מן הרפת לגרעין הדרום אמריקאי, במטע האבוקדו או בבית הילדים.

אבל היא איננה שם, וגם לא אנשי הקיבוץ

וגם לא השדה שנרמס תחת אלפי גלגלי קרב.

היא גם לא מתחבאת בין חברי שאינם,
וגם לא בין דפי הספרים, צבעי היצירה או מילות השירים
שמהותם דהתה תחת קהות חושי.

לפעמים כאשר היא איננה מתחבאת בין אלה,
היא מסתרת בתוכי.
נדמה לה שזה מצחיק
כי זה המקום שהכי פחות צפוי שאחפש בו.

אז הערמתי עליה
ונברתי בפנים.
היא גם לא שם. כלום.
אין זכר.
חדרי מלאים בקורי עצבות ואבק של פחד
או חוסר תקווה.
טעמם מבלבל.

גם לא מצאתי אותה בביתי או בבית הורי,
לא בחדר השינה וגם לא במקרר.
שם היא גם אוהבת לבלות.
סגרתי את דלת המקרר שהסתירה מסך טלוויזיה גדול.
חדשות.
שכחתי שאנחנו משחקות.
הפסקתי לחפש.
לבינתיים.

שלושה חודשים שהיא עוד מתחבאת לי
האופטימיות הזאת...
היא יחד עם החמלה
בנות זונות.

רפורמת לוי | נימרוד הראל

שיר ושלושה מערכונים לעת מלחמה

8

אמת, כל מלחמה היא ארורה
אבל הפעם זו מלחמת אין ברירה
פה מלחמות עניין שבשגרה
הפעם זו מלחמת אין ברירה
היתה לנו תפיסה. היא נשברה
הפעם זו מלחמת אין ברירה
שחררנו קצת תראו מה שקרה
הפעם זו מלחמת אין ברירה
יבואו אז בנינו בשורה
הפעם זו מלחמת אין ברירה
ויפרקו להם את הצורה
הפעם זו מלחמת אין ברירה

אכן כל מלחמה – צרה צרורה
אבל הפעם זו מלחמת אין ברירה
היום הבן עולה אל השמירה
הפעם זו מלחמת אין ברירה
בלב עוד פעימה את מחסירה
הפעם זו מלחמת אין ברירה
בצד המועקה שמחמירה
הפעם זו מלחמת אין ברירה
בדלת כל דפיקה אולי בשורה
הפעם זו מלחמת אין ברירה
היה בחור נפלא אהב שירה
הפעם זו מלחמת אין ברירה
הכנת לו לשבת את הקדירה
הפעם זו מלחמת אין ברירה
הסיר עדיין חם על הכירה
הפעם זו מלחמת אין ברירה
כל הכלבים נובחים, והשיירה –
הפעם זו מלחמת אין ברירה

דיאלוגי קרב

ביציאה

[אשת לא חיל וקצין לא ג'נטלמן נמצאים במיטה בשעת לילה, ערב היציאה לקרב]

אשת לא חיל	בבקשה. אל תלך
קצין לא ג'נטלמן	אני מצטער
אשת לא חיל	אם יקרה לך משהו, אני –
קצין לא ג'נטלמן	אין ברירה.
אשת לא חיל	אם תיפול בקרב, אני –
קצין לא ג'נטלמן	דמי אינו כחול יותר
אשת לא חיל	אני אמות.
קצין לא ג'נטלמן	אדום כמו כל אחד
אשת לא חיל	לא אדע מה לעשות עם עצמי
קצין לא ג'נטלמן	את תהיי חזקה
אשת לא חיל	אני אתאבד.
קצין לא ג'נטלמן	את לא תתאבדי
אשת לא חיל	איך אוכל לשרוד אפילו שנייה בלעדיך?
קצין לא ג'נטלמן	המדינה תדאג לך
אשת לא חיל	בבקשה אל תלך!
קצין לא ג'נטלמן	אין מה לעשות.

[מזדקף]

קצין לא ג'נטלמן	זו חובתי.
אשת לא חיל	החובה שלך כל כך מדאיגה אותי
קצין לא ג'נטלמן	הדאגה שלך מחזקת אותי.
אשת לא חיל	כשאתה חזק אני לעתים מבוהלת.
קצין לא ג'נטלמן	גם הבהלה שלך, בתורה, היא דלק לקרב.
אשת לא חיל	לפעמים, אני גם מרגישה שאני...
קצין לא ג'נטלמן	גאה בי, כמובן –
אשת לא חיל	נגעלת
קצין לא ג'נטלמן	סליחה?
אשת לא חיל	נגעלת. בחילה. רוצה להקיא.
קצין לא ג'נטלמן	נגעלת?

[תמה לרגע ואז מתפכח]

קצין לא ג'נטלמן
 הו, בוודאי. המלחמה. שדה הקרב.
 מה שיחלוף מול עיני...
 מראות קשים. איברים כרותים. דם ניגר.
 מבטים חלולים. גופות.

[נושם נשימה עמוקה ומתמלא בפאתוס]

קצין לא ג'נטלמן
 אדם הנושם את נשימתו האחרונה. כמה מגעיל!
 אשת לא חיל
 אני נגעלת מהטמטום.
 קצין לא ג'נטלמן
 טמטום?
 אשת לא חיל
 מהטמטום שלך, כן! תשוקת הדם!
 האלימות. איך שאתה מרוצה מעצמך באוויליות כזו.
 נגעלת!
 להקיא, להריח את מיצי הקיבה ולהקיא שוב.
 קצין לא ג'נטלמן
 איך את מדברת? המדינה צריכה אותי!
 אשת לא חיל
 המדינה לא צריכה שום דבר.
 קצין לא ג'נטלמן
 הארץ מדממת
 אשת לא חיל
 זה לא יותר משריטה
 קצין לא ג'נטלמן
 החיילים בשטח. הם צריכים אותי
 אשת לא חיל
 לא צריכים
 קצין לא ג'נטלמן
 צריכים
 אשת לא חיל
 אף אחד לא צריך
 קצין לא ג'נטלמן
 אותי!
 אשת לא חיל
 למה אתה? למה דווקא אותך? למה מי אתה בכלל?
 קצין לא ג'נטלמן
 למה אני ולמה אני.
 מה לעשות? עסק ביש.
 אני עושה את זה גם בשבילך
 אשת לא חיל
 אתה עושה את זה בשביל עצמך
 קצין לא ג'נטלמן
 מה נעשה אם כולם יגידו ככה?
 אשת לא חיל
 אני לא חיה עם כולם, רק איתך!
 ואתה רוצה למות.
 קצין לא ג'נטלמן
 להגן
 אשת לא חיל
 אם תמות אגיד שאתה אידיוט
 קצין לא ג'נטלמן
 אני אהיה גיבור!
 אשת לא חיל
 לא גיבור, אידיוט!
 קצין לא ג'נטלמן
 את לא מתכוונת. את נסערת.
 אשת לא חיל
 גיבור הוא אומר לי. אפס מאופס

אספר בחדשות הערב על האידיוט שנפל.
 איך נפל. לא כחוט השערה –
 רצה למות, הלך ומת. הצלחה גדולה!

[מפטיר בייאוש]

קצין לא ג'נטלמן
 אין נחת. מצד אחד מלחמה, מצד שני אישה.
 מה כבר מבקש אדם? שיאמרו עליו מילה טובה. כבוד אחרון.
 ופה, מה? גם מת וגם מדווחים כמה קטן אצלו במכנס.
 ועכשיו – רק חלל.
 אשת לא חיל
 איפה שפעם דרך אדם נותר ריק.
 גיבור, מטומטם. מה זה משנה? איש מת.
 מה אעשה איתך?
 קצין לא ג'נטלמן
 במותי אצווה לך את החיים!
 אשת לא חיל
 אידיוט. בחיים לא תצווה עלי.
 אשב פה ואבכה עד שאמות גם אני.

[מתחילה לייבב בבכי]

קצין לא ג'נטלמן
 איבדתי הכול. לא נותר דבר
 אני עדיין חי.
 אשת לא חיל
 מה זה משנה? חי או מת. אם חי עכשיו ימות בפעם הבאה.
 אני כבר צריכה להתרגל.

[הבכי מתגבר עד אינסוף, יבבות חנוקות]

איבדתי הכול. הכול!

[קצין לא ג'נטלמן נותן לאשת לא חיל טישו ומלטף לה את הכתף בנחמה]

[לוחם אמיץ עומד בפתח מנהרה, מאחוריו כתב בריטי. רעש יריות ברקע]

כתב בריטי	אני כל כך מודאג. אתה חושב שהחטופה באמת נמצאת כאן?
לוחם גיבור	זו תקוותי הגדולה ביותר.
כתב בריטי	ומה אם יהיו מחבלים?
לוחם גיבור	אלחם בהם.
כתב בריטי	ואם תיפצע?
לוחם גיבור	אקריב למען המשימה את חיי.
כתב בריטי	אני כל כך פוחד
לוחם גיבור	הישאר דרוך
כתב בריטי	מעולם לא חשתי חסר אונים כל כך
לוחם גיבור	אני שומר עליך
כתב בריטי	פחד קיומי
לוחם גיבור	לשמור עליך ולהציל אותה, זהו תפקידי.
כתב בריטי	זה ממש כמו שאומרים. פחד מוות
לוחם גיבור	אכנס ראשון
כתב בריטי	החיים מרגישים כחוט שיערה שעלול להיחתך בכל רגע.
לוחם גיבור	אעמוד לפניך כך שהירי יפגע בי קודם.
כתב בריטי	אתה אמיץ ועטור עוז ואני מוג לב. כתב מלחמה, איזה מקצוע נוראי.
	בכלל רציתי ספורט, אתה יודע. לדווח מהווימבלדון. ליגה אנגלית. הטלת
	כידון.
	אמרו אין מקום בספורט. יש מלחמה או תשתיות. תבחר.
	מה תשתיות, לדווח מהביוב? אמרתי מלחמה.
	בסוף במנהרה מזהמת מול מחבלים חמושים.
לוחם גיבור	מצחיק
כתב בריטי	הומור בריטי
לוחם גיבור	[הלוחם מסמן להיות בשקט] טוב. אנחנו נכנסים
	[כתב בריטי מתחבא מאחורי לוחם אמיץ ומחבק חזק את זרועו. הם נכנסים לתוך התא
	שבו נמצאים חטופה ומחבלים. מתחיל קרב יריות. הכתב מתחיל מיד לשדר מהשטח]
כתב בריטי	אנו נמצאים כאן בעיצומו של הקרב
	זהו "לכאורה" מבצע חילוץ חטופים המתרחש "כביכול" במנהרה תת־
	קרקעית.

[מאחורי הכתב נמשכת הלחימה. ירי לכל עבר. לוחם גיבור חוטף כדור תוך שהוא מגן על הכתב הבריטי. לוחם גיבור נופל על הרצפה, מדמם]

לוחם גיבור אני מדמם. חייבים לעצור את הפצע
כתב בריטי מה שהופך כתב מלחמה לטוב כל כך היא היכולת להביט במציאות כפי שהיא

לוחם גיבור עזור לי. חוסם עורקים. מהר
כתב בריטי באובייקטיביות. נייטרליות. יושרה מקצועית!
לוחם גיבור אני מאבד הכ...
כתב בריטי לא עושים הנחות לאף אחד!

[הירי נמשך. הלוחם מתעלף ומת. כולם למעט הכתב נפלו על הרצפה.
לפתע החטופה קמה וצולעת לעבר הכתב]

חטופה מים! עירו דם. עזרה!
כתב בריטי האישה שאותה אנו רואים כעת על המסך היא אחת מן החטופות, כך טוען דובר הצבא.

[מבין גופות המחבלים, אחד מצליח חרף גסיסתו לקום. הוא תופס את החטופה בחוזקה בזרועה]

כתב בריטי ניכר שהקשר בין החטופה לאחד האזרחים שנקלע לתקרית הוא חם וקרוב [המחבל אונס את החטופה מול העיניים של הכתב]

כתב בריטי אפילו ניתן לומר שיש ביניהם אינטימיות. מקסים
[החטופה מצליחה להיחלץ מידי של המחבל. לוקחת לו את האקדח ויורה בו]
כתב בריטי כפי שאנו יכולים לראות התוקפנות הישראלית ממשיכה לפגוע באזרחים תמימים.

[החטופה מסתכלת סביבה באימה. חשה עירומה, מחוללת. לוקחת את האקדח ויורה לעצמה בראש]

כתב בריטי מצער שאותה אלימות חסרת הבחנה פוגעת גם בחטופים.
[כתב בריטי עומד לבד. מסביבו גופות המחבלים, הלוחם האמיץ והחטופה]

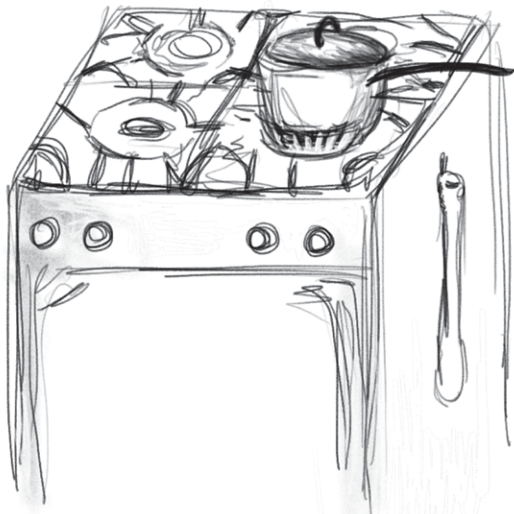
כתב בריטי מה נאמר? מה יגיד המוסר לכך? ומהו הגבול שאותו לא ניתן לחצות? לצערי, אין לנו תשובות לכל השאלות.
אנו, הכתבים הבריטים,
נמשיך לעשות את העבודה החשובה ולדווח באומץ מקו החזית.
עד שכל בני האדם יחיו בשלום. שלום לכם צופים יקרים.

בשנעה

[נער מבויש ניגש לנחם אם שכולה]

נער מבויש	אני כל כך מצטער.
אם שכולה	תרצה לשתות משהו?
נער מבויש	לא, תודה. אני -
אם שכולה	יש קפה ותה,
נער מבויש	לא לא. אני -
אם שכולה	אולי סודה?
נער מבויש	רציתי להגיד ש -
אם שכולה	סליחה, פשוט כל כך לא מסודר כאן.
נער מבויש	זה ממש בסדר. אני -
אם שכולה	יש גם המון אוכל
נער מבויש	משתתף ב -
אם שכולה	צלי ביין. עכשיו הביאו.
נער מבויש	אני חבר מבית הספר, הייתי עם הבן שלך ב -
אם שכולה	יש גם סלמון. אני אכין לך צלחת.
נער מבויש	תודה.

[הנער אוכל את הצלחת שקיבל, לא בתיאבון רב]

טעים מאד, כן. תודה רבה. אני –	נער מבויש
יופי. אני כל כך שמחה.	אם שכולה
מה שרציתי לומר זה ש –	נער מבויש
כל הזמן לא נקי. לא משנה כמה מסדרים זה מתלכלך.	אם שכולה
כן, טוב, ככה זה בחיים	נער מבויש
בחיים? בחיים?	אם שכולה
[לפתע יוצאת האם מכליה]	
מי אתה שתגיד משהו על החיים?	
מה אתה יודע על החיים? על מה שבחיים ומה שלא בחיים?	
על חיים שהיו? שהלכו?	
חיים איתו? בלעדיו?	
אתה יודע למי כבר לא יהיו חיים? נכון!	
אז אתה אומר לי ככה זה? מה זה ככה ומה זה זה?	
מי אתה תגיד לי?	
אני כל כך כל כך מצטער	נער מבויש
זה בסדר, אין מה להצטער.	אם שכולה
כלומר, משתתף בצערך. אני הייתי בבית ספר עם –	נער מבויש
אתה רוצה קפה אולי?	אם שכולה
כפית סוכר אחת אם אפשר.	נער מבויש
יש גם תה. המון אוכל	אם שכולה

לירות (או לא לירות) ולבכות | עמרי גולדוין

אחת התופעות המדהימות והמבעיתות שמביאה עמה המלחמה היא קריסה של רבות מקטגוריות המחשבה, הלשון ואף המוסר

כבר שלושה חודשים של מלחמה. רובו המכריע של הזמן, מוקדש לפעילות מבצעית; היתר – למעט מנוחה. מעין כליית, או מליאות ריקה ממחשבות ומרגשות שחורגות מגדרי הכאן ועכשיו. אבל מעת לעת, בהמתנה מתוחה לרדת החשיכה; בשניות הספורות החולפות בין מגע הראש במצע קשה לבין שינה טרופה; בנסיעה מטולטלת חזרה בסיום המשימה – נובט לו זרע, מצליח לחדור את קירות הפלדה שכובלים את הרוח, או סתם כל נקודת מבט רפלקטיבית.

הזרעים שנבטו מולידים, במרבית המקרים, ישויות שנעות בין תחושות שאינן מוגדרות היטב, לבין שאלות שההתמודדות עמן דורשת יותר משאבים מנטליים מאשר אלה שבנמצא. מטעם כלשהו – שאולי מוטב יהיה לתהות על קנקנו בהזדמנות אחרת – רבות מאותן ישויות מונעות, לפחות אצל כותב שורות אלה, מתוך רגש חזק של אשמה. אותו רגש מוליך, פעם אחר פעם, לווריאציות שונות של אותה התהייה – האם לרגשות, ובפרט לתחושת האשמה, יש ערך מוסרי?

נדמה לי שהדוגמה הבאה תוכל להמחיש את טיב השאלה, אולי גם את חשיבותה. רצה הגורל ונדרשתי לפקד במהלך המלחמה על פלגת לוחמים. האחריות הפיקודית – ובתוך כך, האחריות לשמור על חייהם של החיילים שתחת פיקודך – היא אחריות מוחלטת, במובן החמור ביותר של המונח. בד"בבד, כפי שלמדנו בבית הורינו, כמו גם מגדולי אנשי הרוח, האחריות המוסרית כלפי האחר, גם היא – מוחלטת. בזמן המלחמה, אותן מוחלטויות נוטות להעמיד את המבקש לפעול על פיהן במבוכה חוזרת ונשנית. כך, בסיטואציות רבות, האחריות לחיי הלוחמים שתחת פיקודך – שגם היא, כמעט מיותר לציין, בעלת היבטים מוסריים – מחייבת פעולה שמפירה את האחריות המוסרית היסודית שבה אתה חב כלפי האחר; ומן העבר השני, למצער במקרים מסוימים, פעולה באופן שהולם את אותה אחריות מוסרית כלפי האחר, עלולה להביא להתנגשות ישירה עם האחריות הפיקודית לשמור על חיי הלוחמים.

מובן, כי התנגשות זו מעמידה בסימן שאלה את ה"מוחלטות" המדוברת, או לכל הפחות מחייבת לבחון את המובן שבו אותה אחריות אכן "מוחלטת". אבל לא בכך אבקש להתמקד, אלא בכך שהמציאות שמייצרת המלחמה מחייבת, פעם אחר פעם, להכריע בין השתיים. למי שסבור, באמת ובתמים, שהן האחריות הפיקודית והן האחריות המוסרית מטילות עליו חובות מעשיות – לא רק תיאורטיות – מדובר בהכרעה שהיא לא־פחות מטרגית. כך, מתחייבת הכרעה, שמולידה באופן כמעט פיזיקלי תחושת אשמה. במובן מסוים, הברירה היחידה היא "לירות (או לא לירות) ולבכות".

האם לאותו "בכי", או לאותה תחושת אשמה, יש ערך? מחד, בהחלט לא מן הנמנע, כי ערך מוסרי הוא מן האפשר רק בתחום המעשה, או בניסוח אחר – הפעולה היא תנאי הכרחי לקיומו של ערך מוסרי. כך, גם אם הכוונה משפיעה על ערכה המוסרי של פעולה, הראשונה אינה בעלת ערך כשלעצמה, אלא רק בצירוף האחרונה. כלומר, רק באמצעות הפעולה, הערך המוסרי הפוטנציאלי של הרגש, או הכוונה, יכול להפוך לערך ממשי. נדמה כי אף השפה יכולה לתמוך בגישה זו, שהרי המונח "פעל באופן מוסרי" נראה הגיוני לחלוטין; לעומת זאת, המונח "התכוון באופן מוסרי", או "הרגיש באופן מוסרי", עלול להיראות כמעט חסר מובן. יתרה מזאת, הדברים נראים, על פניו, בבחינת קל וחומר בכל הנוגע לרגש האשמה, שכן להבדיל מחרטה למשל, אשמה אינה מצביעה על כך שהמרגיש היה מבצע פעולה אחרת, לו היה ניצב פעם נוספת בפני אותה סיטואציה. ועם זאת, האם רגשות אכן חסרים כל ערך מוסרי? אינני משוכנע כלל שזהו אכן מצב הדברים. בפרט, נראה שקיימת אינטואיציה חזקה שלפיה מצב־עולם שבו אנשים נדרשים לבצע פעולות בלתי מוסריות, אבל מרגישים תחושה שלילית ביחס אליהן, יהיה במונן מסוים טוב יותר ממצב־עולם שבו אותם אנשים אינם חשים כל תחושה שלילית לגבי פעולות אלה. בשלב זה, אין הרבה להציע למעט אינטואיציה. גם כאן, התמודדות מעמיקה עם השאלה דורשת יותר משאבים מנטליים מאשר אלה שבנמצא.

ובכלל, האם יש משמעות לשאלה האמורה מחוץ להקשרה הקונקרטי של המלחמה? שהרי אחת התופעות המדהימות והמבעיתות שמביאה עמה המלחמה – בפרט זו המודרנית, ובמיוחד כזו שמתקיימת בתנאים א־סימטריים – היא קריסה של רבות מקטגוריות המחשבה, הלשון ואף המוסר, שבהן אנו משתמשים ביומיום. האזרח, לעתים, איננו אזרח; היכולת להבחין בין יעד "לגיטימי" לבין יעד "שאינו לגיטימי" – מיטשטשת לחלוטין; בית הספר, או מקום התפילה – אינם מה שהם נחזים להיות; הכלים המקובלים לבחון אם פעולה מסוימת היא פרופורציונלית – מאבדים מתוקפם; מקומה של האובייקטיביות כנקודת מוצא – מוטל בספק. כך, נדמה שרבים מן המושגים ומתודות המחשבה שבהם אנו משתמשים כדי לתאר ולנתח את חיינו הרגילים, הופכים פתאום בלתי רלוונטיים לחלוטין להבנת המציאות; כמעט בלתי ניתנים לשימוש. כלל לא ברור, אפוא, אם התשובה לשאלה – ככל שיש כזו בנמצא – תלמד אותנו דבר־מה משמעותי על ערכן המוסרי של רגשות. ואולי עצם הניסיון לברר אם לרגשות האשם יש ערך, נועד בכלל לספק הקלה פסיכולוגית, ריפוי מסוים לאותה תחושה מתמדת?

למרבה הצער, ולנוכח הנסיבות שמלוות את כתיבת שורות אלה, לא אוכל לספק בשלב זה תשובה – אף לא ראשית תשובה – בעלת ערך לשאלת הערך המוסרי של רגשות האשם; אף לא לתהייה אם המובן שמקבלת שאלה זו בהקשר המלחמתי, דומה במובן מסוים למשמעות השאלה בהקשר חוץ־מלחמתי. ואם כך הם פני הדברים, האם בכלל יש ערך להעלאת השאלה? מתברר, שבנסיבות מסוימות, גם תזכורת לעצם היכולת לחשוב – הגם שלא באופן מעמיק או קוהרנטי במיוחד – יכולה להיות בעלת ערך גדול.

קפטולת זמן | אור וול

מכאן שוטים ומכאן עקרבים
מתי יקום כאן מישהו ויקרע בכנף הבגד
אז יהודה היה ראשון ובנימין שני
כשאומרים לי יהודי אני קצת מתכווצת

בעצרת המחאה אני תולה את יהבי
בתפילת חזן ולא מאמינה
וחושבת אולי באמת שכחנו מה זה
ובינתיים עוד צווארון נקרע

במובן הכי פשוט של המילה
כולם נעשים מחבלים
ואני מפחדת
ואז במעגל שרים
מודה אני
לך

***

הרכבת חותכת בארץ כמו בחמאה
פורסת אותה למזרח, מערב
פרוסות דקות משחשבתי
מעיפה אותי
מהעבר ("עם ישראל חי")
אל העתיד ("החזרת החטופים תחילה")
אבל עושה כבר קולות של מקום אחר

צפת מקבלת את פניי, שבגרו
בינתיים בכמה שנים,
בשויון־נפש גמור;
את הנפש הזו, כמו הרבה אחרות
גם רכות משלי
כבר הקריבה פעם אחת
עכשיו זה רק וידוא־הבנה:
מהמקום הזה לא באמת נפרדתי אז
ולא איפרד ממנו
גם בעוד עשרים שנה

***

בשעת לילה מאוחרת אני שוכבת על צדי
 במיטה העליונה.
 המזגן עושה קולות ויש משהו שעולה לי
 או צרבת או דמעות או סוג אחר של מועקה
 לפתוח את הוויינט, לא, למשוך את השמיכה

לחטט בהיסטוריית חיי
 שהיא היסטוריית השיחה

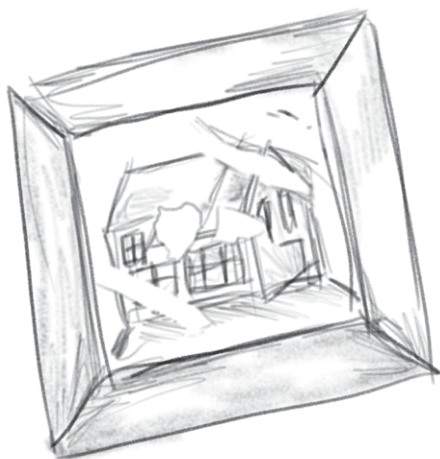
אני מושכת בשמיכה לכסות על הלב
 המפרפר בחרדה התורנית
 ובעפעפיים לכסות על העצב
 כשאני מחליקה כמו תינוק במנשא
 לחיק השינה

***

ואת אומרת בואנה, העולם
לא השתנה
שיירת טנקים בכבישים
וסנדוויצ'ים בתחנה
והמדים לא השתנו
רק ההיקף במותן קצת
כמו נינה סימון את
משתחררת עוד מעט

***

באמצע מלחמה החלטתי לחפש דירה בתל אביב
חיפוש דירה בתל אביב הוא מצב קיומי;
פיתחתי בעיות אמון, קשיים במחויבות
אז קבעתי תור חידוש דרכון בשגרירות גרמניה
על מי אני עובדת?

הסעיף הראשון בחוזה:
השוכר אינו דייר מוגן
ואני לא מרגישה מוגנת
ומפתחת בהתאם אובססיה למרחב מוגן
ולומדת שזה לא מובן
מאליו שיש מרחב מוגן
וקובעת תור לשגרירות גרמניה
כאילו שהיא תהיה לי מקלט

ביטוח צד ג', ביטוח תכולה
ערבות בנקאית, צ'ק פיקדון
הכול בשם הביטחון
קראתי שבעזה ילדות נסחבות בין נחלי שפכים
וההריסות של מה שפעם קראו לו בית
בעזה אין כבר אנשים עם בית
ואני יש לי כמה וכמה בתים

במסע אנחנו חוזים בבתים מתפרקים
בשלל דרכים וצורות
אבא מסתכל איתי על התמונות ואומר:
תראי, הם סידרו הכול כל כך יפה
ובסוף נפרדו.

הבארדו והקשת | נגה סמדר

הכול היה שבעה באוקטובר במשך חודשיים וחצי, ואז הגיעה התחבורה הציבורית והשיעורים וההרגלים וההתקדמות הליניארית

22

כשני נדחקת לתוך הפתח הנמוך של המערה אני שומעת מורה נחוש מהסה את התלמידים שלו, בכיתה ט' או אולי י', כדי להסביר מי היה רבי יהודה הנשיא ומה מאפיין מערות טבעיות לעומת מערות מעשי ידי אדם. אני תוהה עד כמה הנוער עסוק בחיי הכיתה ועד כמה הוא קשוב לסיטואציה המקאברית שנקלענו אליה, בנפרד אך באותו תזמון משונה ומקאברי כשלעצמו: ביקור בנקרופוליס שבבית שערים. אני מסתכלת על העיטורים שעל הקברים: פרה, נשר, צמחים, מלאך. אמנם המראה של מערות הקבורה המסועפות והמרווחות מזכיר יותר מכל סט של "אינדיאנה ג'ונס", אבל האסוציאציה למנהרות בעזה מתבקשת. אני מחכה למחשבות נוראיות, אבל מגלה שיש משהו מנחם בשהייה בעיר של מתים, ושל המתים בני המתים האלה, שגם בניהם ובניהם ובניהם שלהם עברו מן העולם לפני זמן רב כל כך. זה מוות במקומו, גם מבחינת זמנו ונסיבותיו וגם משום שהוא מוכל במרחב ייעודי. מוות לא מחריד, ולו מתוקף המרחק הטמפורלי, שאפשר להתרגל אליו. יכול להיות שאני יודעת מראש שכך יהיה, ולכן ניאותה לחוויה שאמורה להיות מטרגרת למדי, כי גם הראש שלי נמצא בדיוק בעיר של מתים. באחד הביקורים בכיכר החטופים, נכנסתי לרגע לספרייה ושאלתי את "לינקולן בבארדו" של ג'ורג' סונדרס (2017) ומאז לא עזבתי אותו.

סונדרס חשב על הרעיון לספר אחרי ששמע שהנשיא – שידוע כמי שנטה למנכוליה – ביקר במערת הקבורה של בנו ווילי, הרים את גופתו ואחז בה לאורך הלילה, לאחר שהבן הלך לעולמו בגיל 11, בשנת 1862. בספר יש שני סוגים של פרקים, שניהם ארוגים מקולות מרובים (עד כדי כך שאת גרסת האודיובוק מקריינים לא פחות מ-166 שחקנים): האחד אוסף ציטוטים ממקורות היסטוריים אמיתיים ובדויים, שמייצרים תמונה של הרגע ההיסטורי ושל השיח הציבורי על לינקולן, בהקשרים של מות הבן ושל מלחמת האזרחים. השני מורכב מקולותיהם של המתים שקיבלו לחיקם את ווילי בבית הקברות. המתים האלה תקועים בבארדו, מעין מצב לימינלי בין החיים לבין המוות שסונדרס שאב מן הבודהיזם וקצת מזכיר את כור המצרף הנוצרי. הם מתכחשים למותם שלהם, מכנים את קבריהם "ארונות חולים", שואפים למצוא את דרכם חזרה ונאבקים לא לעבור לשלב הבא. כשלינקולן האב מגיע, חברת המתים גועשת – לא רק משום שמתברר להם שמדובר בנשיא המכהן, אלא בעיקר משום שהוא מתייחס אל המת כמי שראוי ליחס של חי. הם מנצלים את ההזדמנות כדי לנסות להתמזג לתוך גופו ותודעתו של המבקר החי והחשוב, שבתורו צריך לעכל בויבזמן את מות בנו והאשמה שהוא חש כלפיו, ואת ההרג ההולך ומתרחב של המלחמה שהוא מנצח עליה (הגם שהימנעות ממנה היתה מותרת המשך של הרג מסוג אחר).

במידה רבה, הספר עוסק בהכחשה ובסכנות שלה. בקריאה המקורית בספר משכו אותי היבטים אחרים שלו, אבל אני חוששת מן הכחש מאז ששנת הלימודים נפתחה, והשיבה אותי מן המרחב שמחוץ לזמן ששהיתי והשתהיתי בו. הכול היה שבעה באוקטובר כל הזמן במשך חודשיים וחצי, ואז הגיעו התחבורה הציבורית והשיעורים וההרגלים וההתקדמות הליניארית. בדרך ליום לימודים אני מבחינה מחלון האוטובוס בקשת בענן שנמתחת מעל האוניברסיטה. אני יודעת שעלי לסרב לה. ההבטחה האולטימטיבית שאפשר להמשיך הלאה, בצבעים עזים ובוהקים. כבר שמתי לב שהגוף שלי מתחיל להגניב מתחת לרדאר שלי הבלחות של החלמה: לישון לילות שלמים, להגיב למוזיקה, להפיק צחוק, להיענות לצבעים. הקשת פועלת עלי כל כך חזק, תפיסתית וסימבולית, שאני לא יכולה שלא להבחין בעיוות. אני צריכה לרסן את הגוף שלי, למנוע את ההצפה, כי כבר מגיע ושוצף גל נגדי של כל הגופים שעדיין נושאים פצעים ממשיים, או מנטליים, אבל ישירים ועמוקים יותר משלי. והגשם שלפני הקשת – הוא ירד גם בעזה? הוא השאיר בוץ? אוויר טחוב במנהרות, או היכן שלא מוחזקים החטופים?

בשנה שעברה לקחתי קורס של המחלקה לאנגלית ולימודים אמריקאיים על 9/11. דנו בו, בין השאר, על היכולת להגיב ולייצג אסון וטראומה של אחרים, או טראומה סימבולית שלך שהיא טראומה אישית וגופנית של אחרים, באופן אתי. האם נכון, למשל, לייצר דימויים שמקפאים את הקורבנות בזמן או הופכים את גורלם? אולי הולם יותר להציע ייצוג נגיבי, ייצוג של אי האפשרות לייצג? אחת ההצעות ששוחחנו עליהן היתה שהתשובה היא מלנכוליה: בניגוד לאבל, המלנכוליה משאירה את הפצע פתוח, לא מאפשרת נרטיבים כוזבים של החלמה, כך שהעבר הכואב והלא פתור זמין למעורבות מתמשכת. לינקולן האמיתי אמנם נחשב למלנכולי, אבל אני לא לגמרי בטוחה אם מה שעובר על גרסתו הפיקטיבית ביצירה היפהפייה של סונדרס הוא אבל או מלנכוליה. כך או כך, בין אם זה תהליך של התגברות על כאב או הווה מתמשך של כאב, הוא עובר דרך החזקה של קולות מרובים שמושפעים מן הטראומה ואצורים בלינקולן או חולפים דרכו. ההחזקה הזו נובעת מן העמדה הייחודית שלו כנשיא שחולש על מלחמה וכחי בין מתים – אבל אולי יש כאן מפתח גם למי שלא רוצה לאמץ הבטחה לחלוף המבול שלא ממקומו לקבל.

מה עם מי שקיבל את ההבטחה המקורית, הברית לקץ הדמים שגולמה בקשת? נח, אחרי המבול, הקים כרם והשתכר. לא מדובר בהרמת כוסית חגיגתית: הבנים שלו תופסים אותו במערומויו והוא מקלל את נכדו. אחרי הכול הוא הציל את מה שניתן והבטיח את המשכיות האנושות, אבל גם היה עד לחורבן אדיר, ולא באמת קם ממנו. גם פה יש משהו מן התגובה המלנכולית, תוך איתגור של הרעיון שהיא פרודוקטיבית. ההסתכלות הזו מזמנת תזכורת להיבט אחר של הקשת: היא כבר מכילה בתוכה מודעות לשפיכות הדמים שהקדימה אותה. ויש בה גם מימד מתעתע, בשקיפות ובאי ההינתנות לאחיזה. גם דורות ששרה על ארץ שלוה ומופלאה מעבר לקשת מגלה מקום מורכב יותר כשהיא נגדעת מקנסי. ובכל זאת, אני נזכרת איפה צבעי הקשת הופיעו בחיים שלי בחודשים האחרונים. יש אנשים שאומרים שמאז השבעה באוקטובר קשה להם לראות ילדים רכים בלי לחשוב

על הנורא מכל. אני חושבת שאפשר לעשות את האבסטרקציה הזו לפעוטות שמניחים עליהם מבט לרגע ברחוב, אבל תינוק שמבלים בחברתו כמה שעות בשבוע נהיה עולם משל עצמו. בשיאה של המלחמה אנחנו משחילים טבעות בגדלים מתחלפים על מוט, אדומה וכתומה וצהובה וירוקה וכחולה וסגולה, ואז הופכים את המוט וצופים בהן נושרות ממנו, מה שמחייב מחיאות כפיים! אנחנו ממציאים משחק שבו מעמידים פנים שישנים עם נחירות תיאטרליות, ואז קמים ומכריזים: "בוקר טוב!". שוב ושוב. זה כל המשחק. כשצריך להרגיע אותו, שירים עובדים הכי טוב. אנחנו חוזרים מחרוזת משירי הילדות שלו לשירי הילדות שלי, והשירה הצפצפנית של נולי האפרוחית חודרת אל צלילי הגיטרה של עוזי חיטמן כמו עוגיית המדלן אל ספל התה של מרסל פרוסט: שירי הערש על מיטת הפעוטה שלי ניעורים בראשי, בצלילים בהירים ובטכניקולור; קודם "לילה לילה" המצמית שפורט את גורלם מסמר השיער של שלושת הפרשים של אלתרמן, לחלוטין בלתי הולם לתקופה; אבל אז בא ועולה "את תלכי בשדה". הוא מסיע על השטיח את טרקטור הצעצוע האהוב שלו, חורש שדה ראוי להלך בו.

בשידור חי | יואב אונגר

ניסיון נואש למצוא את המילים הנכונות מול אימה שהותירה אותי חסרת מילים

26

בערב השנה החדשה של 2023 חברים הציעו שנכתוב על פתקים החלטות לשנה החדשה. איחלתי לעצמי למצוא מנקה, כי הדירה כל כך מטונפת שכבר אי אפשר. ברגע של נדיבות, החלטתי שאני רוצה לעשות משהו יפה. לא מתוחכם, לא מצחיק, לא נכון או שנון – משהו יפה. כזה שמסתכלים עליו והוא עושה נעים בעין. לא צריך שיעשה את ההנהון הזה בראש אחרי שהבנת עוד רפרנס מתוחכם, כזה שבסך הכול עושה נחמד בלב.

***

בתשעה באוקטובר אנחנו נוסעים ברכב בכבישים הקפואים של אוסטרליה. ברדיו שומעים גלי צה"ל. רינו צרור מדבר עם חקלאי מהדרום, שכל השדות שלו נשרפו במתקפה יומיים קודם לכן. "הכול הלך!" הוא מתייפח. בחלון יש שדות אוסטריים ירוקים וברדיו הוא בוכה על מפעל החיים שלו שעלה בלהבות. "הכול אבוד!". באוטו נשמעה שתיקה. "לא הכול אבוד" עונה לו רינו בשקט. "לא הכול אבוד!" רינו חוזר, הפעם מרים את הקול. "לא הכול אבוד!"

***

כמה ימים אחרי שחזרנו לארץ, נסעתי לעזור בשידור רדיו בקיבוץ שפיים עם מפוני כפר עזה. אחרי שחוצים את דלת הכניסה למלון, נכנסים לעיר שלמה שנדחסה לתוך הלובי: חמ"ל מלא באנשים עסוקים בשיחות טלפון, הרים של תרומות בגדים, ארגזים של ספרים חדשים וישנים, קפיטריה מלאה בעוגות לשבת שאנשים המשיכו והמשיכו לשלוח, מלוות בפתקים בכתביד. ואינספור אנשים. רצים, סוחבים, מחפשים עוד משהו. מדי פעם מישהו קורס לתוך אחת הכורסאות בלובי של המלון, פשוט בוהה בייאוש באוויר.

וכל זה מתנהל בדממה. כמו בשבעה, אף אחד לא מרים את הקול. כל אחד שנכנס למלון נתקע עם מבט מבולבל, לא בטוח לאן ואיך להתקדם. וגם אני מתחיל לשאול את עצמי מה בעצם אני יכול לעשות כאן: שידור רדיו? זה מה שחסר לאנשים כאן? כשאני מסתכל מסביב הגרון שלי נחנק, ואני משתדל מאוד לא לחשוב איפה האנשים סביבי היו רק לפני כמה ימים. ואני באתי כדי להרעיש להם בפינה?

בשידור, אודיה קורן ונתן דטנר יושבים לדבר עם מישהי מכפר עזה. כבר שעה שאני נמנע מליצור קשר עין עם כל אדם שעובר, כי אני מרגיש שאין לי מושג מה אומרים. המרואיינת מספרת להם שחוליית מחבלים פרצה אליה הביתה, כשהיא היתה בתוך הממ"ד עם שני הילדים שלה. בסוף המחבלים הצליחו לפרוץ לממ"ד. הם כיוונו נשק על המשפחה, אבל לא עשו להם כלום. האישה ישבה בסלון כשהמחבלים הופכים את כל הבית שלה, הילדים

בינתיים שיחקו בטבלט. היא מספרת שאחד החמאסניקים הצביע על קערת פירות בסלון ושאל אותה אם הוא יכול להתכבד בבננה. "דווקא בבננה? ועוד כשהן ב'20 שקל לקילו?" אומרת אודיה, והאישה והיא מתחילות לצחוק. השידור עובר להצהרה של שר הביטחון האמריקאי ושתייהן מתחבקות ומתחילות לבכות.

"שמחנו מאוד שבאת" אני אומר לאישה כשהיא קמה מהשולחן, ואז נבהל מהשימוש במילה "שמחה". אני מתקן מהר ל"משתתף בצערכם", אבל שוב מתחרט מהר. "בקיצור, תודה" אני אומר והיא מהנהנת וממשיכה.

***

מאז ראייתי רשימה בלתי נגמרת של מוזיקאים, שחקנים, אמנים. פעם זה על שיר שביצעו מול מפגונים, פעם על מופע חדש בעקבות המצב ודווקא עכשיו. בכל פעם אני שואל "מה הטעם להופיע בתקופה כזו?". אני לא זוכר אף תשובה שקיבלתי. בראש אני עוד חושב על סמינריון שכתבתי על אמנות ושואה, שהתייחס לציטוט של אדורנו "שירה אחרי אושוויץ זו ברבריות". כשכתבתי את זה בפונט דיוויד 12 עם שורה וחצי רווח, זה נשמע כמו כאבראש פילוסופי וקצת טרחני. פתאום אני מבין שזו המציאות. אני כל הזמן שואל את עצמי אם משהו בכלל רוצה לשמוע שיר על המצב, אם מה שחסר זה עוד מילים.

לאט־לאט נפתחים בתי הקולנוע והמוזיאונים, ומתחילים לשדר יותר תוכניות על תרבות. אנשים מספרים שצריך אוויר לנשימה, ושחייבים "לפתוח אבל לא להמשיך", ו"בשביל זה אנחנו נלחמים". אבל אני לא מצליח להתנער מן המחשבה ששום דבר מכל זה לא יכול להתמודד עם מה שקרה: אין שיר שיכול להציע נחמה לאנשים שבני המשפחה שלהם נחטפו לעזה, אין סרט שיכול להסביר את האלימות בקיבוצים בעוטף.

באחת העצרות מחוץ למוזיאון תל אביב לאמנות, שלמה ארצי מבצע שוב פעם את "יותר מזה אנחנו לא צריכים". אין עין בכיכר שנשאתר יבשה. אפשר להרגיש איך כל הנוכחים מתלכדים סביב שלמה ארצי. מדי פעם אני מעיף מבט רואה אנשים אוחזים שלטים עם תמונות של החטופים. "אח שלי עדיין בעזה", "תחזירו את הבת שלי". אני לא מפסיק לשאול את עצמי אם המעמד הזה נוגע גם בהם, אם כל הלכידות הזו נתנה להם איזושהי נחמה. קשה לי להאמין בזה.

***

אני מתחיל לערוך תוכנית קומדיה שמשודרת בחצות – שני קומיקאים באולפן שמסכמים את השבוע שחלף. הכותרות הראשיות בכל האתרים מאוד לא מצחיקות: מלחמה, חטופים, לחימה. כמה שעות לפני התוכנית הראשונה מודיעים על כמה חיילים שנהרגו, ואנחנו מבטלים את השידור. במקום זה אני משדר תוכנית של שיחות טלפון עם מאזינים. אנשים מתקשרים ומספרים שהם מתקשים לישון בלילה, שהם דואגים לחברים והמשפחה שלהם במילואים. שבוע אחר כך התוכנית עולה, וממשיכה בכל שבוע. אנחנו מדברים על הצלב האדום, מפגינים בקמפוסים בארצות הברית, החותיים בתימן. כל הנושאים שצריך לגלול קצת למטה

בדף הראשי של וויינט כדי למצוא. אנחנו צופים בהתרגשות במיאה ליימברג חוזרת מהשבי עם הכלבה שלה ביד. "אתה יודע שבשביל הכלבה, כל יום בשבי הוא כמו שבוע" אומר אחד המגישים. זה כל כך מגוחך ומופרך שאני צוחק. ואז מתלבט אם בכלל מותר לצחוק על זה. בשידור אני כל הזמן מחכה שמישהו יתקשר לאולפן לצעוק שזה לא בסדר, שזה לא יפה שאמרו משהו כזה, שאסור להצחיק בתקופה כזו. אף אחד לא מתקשר. שלושה חודשים עברו ואף אחד עדיין לא התקשר לאולפן בזעם. אני חושב על כל הפעמים שבהן אני הייתי לבד והקשבתי לאנשים מדברים ברדיו. איך זה עזר לי להרגיש קצת פחות לבד, לפעמים אפילו קרוב יותר הביתה. 2023 מסתיימת ועדיין לא עשיתי משהו יפה. אבל אולי עזרתי למישהו להרגיש קצת פחות לבד.

מורתי הצורפת | אמתו מינצר

או: מה למדתי על תיאוריות ביקורתיות מוויכוח על תכשיט

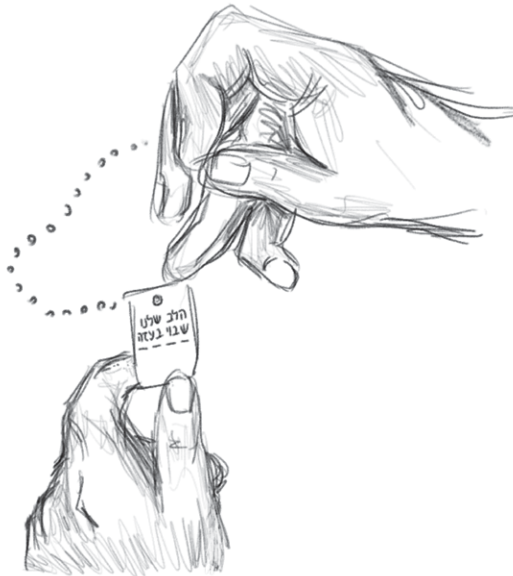
29

התזה שלי באנתרופולוגיה עוסקת בעיבוד חומרי של חפצים במסגרת תהליכי אבל והתמודדות עם אובדן. את עבודת השדה שלי ביצעתי בכמה בתי־עסק קטנים, כולם בבעלות נשים, המציעות את שירותיהן כדי להפוך בדים ותכשיטים ישנים לחפצים חדשים: שמיות, בובות, טבעות, שרשראות, צמידים ועוד. כך הגעתי לסטודיו של בתיה, צורפת מאיזור השפלה המתמחה בעיבוד של תכשיטים ישנים ועיצובם מחדש. הייחודיות בסטודיו של בתיה נמצאת בתשומת הלב שהיא מעניקה לסימבוליקה של התכשיט. בסוף תהליך שבו היא משוחחח עם לקוחה ולומדת על האדם שנפטר, בתיה יוצרת תכשיט ש"מספר סיפור". האלמנטים ששלובים בו מבקשים להתייחס לסיפור חייו של הנפטר, ולקשר שהיה בינו לבין הלקוחה.

בסטודיו של בתיה יש כללים. המלצות חמות, אם נהיה מדויקים. לכן, כשאריאלה פנתה אליה בבקשה להכין תכשיט שבועיים לאחר שאימה נפטרה, בתיה התנגדה. בתיה מאמינה שלסטודיו שלה כדאי להגיע רק אחרי שמחכים מעט, נותנים לאבל לשקוע ומעבדים חלק מן הרגשות הקשים. היא נחרדה לשמוע גם את הבקשה של אריאלה: תכשיט שעליו מוטבעים תווי הפנים של אימה. בתיה לא אוהבת להכין תכשיטים שמשלבים את דמותו של הנפטר. ההתנגדות של בתיה לא רק אסתטית, היא מאמינה שהסימבוליות העדינה שעליה היא מקפידה וטורחת מבצעת הפשטה לאדם שנפטר. היא רואה בהפשטה הזאת חלק מן העבודה שלה. התכשיט אינו האדם שנפטר – הוא חפץ שמדבר עליו, שמאפשר לספר עליו, להתגעגע אליו באמצעותו. שימוש בדמות של האדם היא בחירה ליטרלית מדי. את אריאלה לא עניינו ההתנגדויות של בתיה: לא ההצעה שלה לחכות, ולא הרתיעה משימוש בפנים של אימה. "אחר כך הבנתי שהיא אישה של אידיאלים, כזאת שחושבת על ערכים גדולים ומופשטים", בתיה אמרה לי. "אני לא חושבת בצורה הזאת. אני חושבת באמצעות עבודת ידיים, התרכזות בפרטים הקטנים. יש אנשים שלא איכפת להם מן המימד הזה, הם עסוקים בחלק אחר של המציאות – במימד הפוליטי", היא נימקה.

חשבתי הרבה על האמירה של בתיה אחרי שבעה באוקטובר, לאחר שראיתי את הקריסה המוסרית של המימד הפוליטי שאליו השתייכתי. אתם מבינים, פעם כשהיו מדברים על הטרלול הפרוגרסיבי הייתי מצביע ואומר "זה אני!". לפני פיתוח הפטיש לחפצים ולמוות, הדבר המרכזי שהייתי מדבר עליו היה מגדר. ההיכרות שלי עם העולם האקדמי היתה באמצעות הספר "קוויר באופן ביקורתי" של ג'ודית באטלר, הסיפור שלי עם סוציולוגיה ואנתרופולוגיה התחיל בהיכרות עם ביקורת פמיניסטית על המציאות, וכמעט כל עבודה במסגרת הלימודים נגעה בצורה כזאת או אחרת בלהט"ביות דתית. חוץ מפמיניזם ותיאוריות קוויריות, למדתי עוד המון על תיאוריות של מוגבלות, גזע ומעמד. קראתי ב־15 קורסים

שונים לפחות 19 פעמים את מרקס ואת פוקו. תיאוריות ביקורתיות היו הדבר שהכי אהבתי. מאז המלחמה, תיאוריות ביקורתיות בעיקר שוברות לי את הלב. אחרי שבעה באוקטובר הרגשתי נבגד. לא הבנתי איך הקהילה שחשבתי שאני שייך אליה מתנהגת ככה. "איך חשבתם שתיראה דה־קולוניזציה", שאל חשבון אינסטגרם שאני עוקב אחריו. "אי אפשר לבקר את הדרך שבה מדוכאים משחררים את עצמם מדיכוי", טען חשבון אחר. עיתונאי עצמאי מהטוויטר שאהבתי לקרוא כינה את לוחמי החמאס "לוחמי שחרור". עמוד אינסטגרם אחר שעקבתי אחריו כדי ללמוד עוד תיאוריות פוסט־קולוניאליסטיות שיתף סרטון שבו תועדה חטיפה של אישה לעזה, עם הכיתוב "White European Colonizer". לא הבנתי איך אפשר להתייחס לאלמות ככה. לא הבנתי איך אפשר להשטיח את המציאות בצורה כזאת, להקריס אותה אל תוך שיח תיאורטי פשטני וסכמטי. לא הבנתי איך אנשים שאני מעריך שופטים מרחוק את המציאות שאותה אני חי, ומנסחים אותה באמצעות מונחים זרים לחלוטין – מונחים ששייכים למציאות שלהם ולא שלי. ראיתי שוב ושוב איך באופן אוטומטי, המציאות חולקה לשניים: חזק וחלש, מדכא ומדוכא, טועה וצודק. לא הבנתי איך אנשים שמתיימרים לנתח מציאות חברתית יכולים לדבר בצורה כזאת.

זוכרים את בתיא?

חשבתי הרבה על הדרך שבה היא תיארה את מבטה על המציאות. ביכולת להסתכל על הפרטים הקטנים, ברצון לדקדק בפעולות ולבצע אותן מתוך כוונה מלאה, תוך הבנת ההשלכות והמשמעויות של השימוש בחפץ הקטן ביותר. חשבתי עליה, ואמרתי לעצמי:

בעולם שבו איכפת לנו כל כך משרשרת שנועדה להזכיר אדם אהוב, במציאות שבה אנחנו שמים לב לסביבה שלנו, באמת אי אפשר להסיט את המבט שלנו לכיוון "ערכים" או "אידיאלים פוליטיים".

ההתנגדות להפשטה ולהכללה הזכירה לי מאוד את מה חשבתי עד כה בנוגע לתיאוריות ביקורתיות. כי מה תיאוריות ביקורתיות אומרות? שהמציאות של כל אחת מאיתנו שונה, שתנאי החיים של כל אחד מאיתנו ייחודיים, שכדי להבין את המצב הספציפי שבו כל אחד נמצא, ואת דרכי ההתנגדות והשחרור שלו, צריך לדעת להסתכל. להתבונן ביחסי כוחות מגדריים, כלכליים, חברתיים, אתניים וגזעיים. להבין את ההקשר החברתי וההיסטורי. לדקדק בשפה, בשיח, במציאות החומרית וברגשות שנישאים בחדר. תיאוריות ביקורתיות מבקשות מאיתנו להיות רגישים, ספציפיים, ולא להסיט את המבט מן המציאות בשם ערכים עליונים. מתוך עצלנות אינטלקטואלית ושנאת אדם, התיאוריות הביקורתיות האלה, שנוסחו מתוך חוויות חיים מאוד ספציפיות, החלו לשמש כהפשטות שמצדיקות עוולות מוסריות. הספציפיות נזנחה הצידה, נזנחה גם הדרישה לנסח תיאוריה פוליטית שמבקשת להיות קרובה ככל הניתן לחוויות חיים של אנשים ממשיים. הכללי תפס את מקומו של הספציפי, והצדיק בשם הכוח שלו כל פעולה. זה לא חייב להיות ככה, זה לא אמור להיות ככה. אם עברתי איזושהי "התפכחות" סביב שבעה באוקטובר היא שאנחנו זקוקים לספציפיות. להבנה מה נמצא מאחורי האמירות הכלליות שלנו על העולם. להבין מה המציאות שעומדת מאחורי "דה־קולוניזציה" או "מיטוט שלטון החמאס". לחשוב על מה זה אומר בפועל, מה המחיר של הערכים שלנו בחיי־אדם, בנזק לפלנטה, בהריסה של קהילות.

שמחת תורה | אוריאל שכטר, לוס אנג'לס

המלחמה נוכחת כאן בכל, וגם הכי רחוקה בעולם. במשך שבועות אי אפשר היה לעבור בשכונה היהודית בלי לשמוע אנשים מדברים על המלחמה

בתפילת החג של שמחת תורה הלכתי להתפלל במניין של חסידיו של רבי שלמה קרליבך בלוס אנג'לס. שלט מודפס גדול קשור מעל הכניסה ומברך את הבאים אל ה"Happy Minyan", כך מכונה המקום. בתוכו, כל שבת, מתכנסים כ-200 אישה ואיש, באיזה ערבוב חסידי-היפי, שרים במוזיקליות את התפילה ולרוב גם רוקדים באינטנסיביות. קצת לפני תפילת "מי שברך לחיילי צה"ל" עמד הגבאי וביקש מכולם שיתפללו בכוונה כי מאוד צריכים את זה עכשיו בארץ. הוא כבר שמע שמועות, אני עוד לא. כמו שתום לא הבנתי בכלל מה הוא אומר, חשבתי שאולי היה פיגוע.

איזה ישראלי אחר ניגש אלי ואמר שאני נראה לו מוכר, לא זיהינו אחד את השני, אבל גדלנו באותה שכונה. ישראלית נוספת ניגשה אלינו: "שמעתם כבר מה קרה?". אמרנו שלא. היא סיפרה על משהו גדול הרבה יותר ממה שדמיינו, וקטן בהרבה מן המציאות: חדירה לקיבוץ, טילים לתל אביב, יש חטופים ו-200 הרוגים.

חזרתי פנימה לתפילת מוסף בבית הכנסת, ויצאתי אחרי כמה דקות. הגבאי, החסיד וההיפי הראשי, הודיע שדווקא עכשיו צריך להתפלל יותר, לרקוד יותר, ולשיר יותר. זה הכוח שלנו אל מול הרוע, הוא אמר. "The Torah is Our Strength!". אני לא הייתי מסוגל. יצאתי הביתה להודיע לשקד. בדרך ברחוב כחמישה יהודים דתיים רצו לתוך מכבסה שהיתה פתוחה, ואחת מהם צעקה למוכר: "News! News! Can you open the news for us?". לאט-לאט התגודדו עוד יהודים לראות את החדשות, ואיזה military analyst חונטטר פרשנות עם מפה של ישראל בגודל אפסי שלא היה אפשר לראות בה כלום.

חזרתי הביתה לשקד ופתחנו את הטלפונים לראות אם צריך שנחזור לארץ למילואים (או כך לפחות הצדקנו לעצמנו את פתיחת הטלפונים בשבת). לא קראו לאף אחד מאיתנו, ומאז נשאר לנו בעיקר לדאוג מרחוק.

***

כמה ימים לאחר תחילת המלחמה הלכנו להפגנה למען ישראל, בשדרה המרכזית של השכונה היהודית. כאלף יהודים התכנסו בצומת מרכזית, וצעדו חצי קילומטר עד ל"מוזיאון הסובלנות" (דרך יפה באמריקאית להגיד מוזיאון שואה) שם התקיימה עצרת בעד ישראל. באינטרנט כבר רצו סרטונים של ההפגנות הפרו-פלסטיניות ברחבי הקמפוסים. גם אני ראיתי בביקור ב-UCLA הפגנה עם תופים ועם דגל ענק של אליאקצא. ההפגנות האלה תמיד היו מלאות עוצמה ואנרגיה, ועם סלוגנים קצובים, מדויקים ולרוב גם שנונים.

ההפגנה היהודית היתה הרבה פחות תוססת. היה בה שילוב של כאב ומבוכה. שום סיסמה קליטה לא נצעקה. האנשים הלכו, בעיקר בשקט, ושרו "עם ישראל חי" בעברית עם מבטא אמריקאי כבד. בסוף התכנסו דוברים שהובאו מראש: נציגי ארגונים יהודיים, קונסול ישראל בעיר, מעט פוליטיקאים מקומיים. גם נציג של ארגון מוסלמי נגד אנטישמיות, ושחקן לשעבר עצום ממדים מה-NBA כיבדו את האירוע בנוכחותם.

האירוע אובטח בכבדות על ידי המשטרה המקומית, וכל מי שעברו ליד השוטרים ניגשו להודות להם על השמירה. אמירת התודה הזו תפסה אותי מאוד, שכן נראה לי שהיה בה שילוב מיוחד של מענטשיות, מבוכה מעמדית, והכרה במצב הלא־מובן מאליו של חיים יהודיים בטוחים באמריקה. אולי אפילו חנופה לשוטרים, שיזכרו בהפגנות של מי המפגינים הכי נחמדים.

***

המלחמה נוכחת כאן בכל, וגם הכי רחוקה בעולם. במשך שבועות אי אפשר היה לעבור בשכונה היהודית בלי לשמוע אנשים מדברים על המלחמה. הפוסטרים של החטופים נמצאים בכל מקום, ולפעמים גם איזה סטיקר של Fuck Hamas. כשקצת יוצאים מהשכונה היהודית, רואים גם גרפיטי וסטיקרים נגד ישראל, פוסטרים קרועים של חטופים, וצעירים שמתובבים עם כאפיות, סמל ההתנגדות הלא־מקומי שאומץ כאן. המלחמה באמריקה נוכחת כמו הצללים במשל המערה של אפלטון. אמנם, שני יהודים אמריקאים נרצחו כאן מאז התחילה המלחמה, אבל בעיקרה – המלחמה כאן היא מלחמה של דימויים. פוסטרים נתלים ונקרעים, שרשראות מגן־דוד וכאפיות נלבשות,

שלטים נתלים בצד הכביש. לו היתה ניתקת התקשורת העולמית, והיה אובד הקשר בין המזרח התיכון ליבשת אמריקה – גם בעוד 100 שנה תומכי ישראל היו תולים פוסטרים, והמתנגדים היו מסירים אותם.

***

לפני כשנתיים הייתי אחד העורכים של עיתון התוכנית. הגיליון, שיצא לאור מעט אחרי הקורונה, נשא את הכותרת "מרחק". בגיליון הופיע ראיון שקיימתי עם זלי גורביץ', משורר ופרופ' לאנתרופולוגיה, שכתב הרבה על אנתרופולוגיה של מקום. מאז תחילת המלחמה אני חושב הרבה על אחד הקטעים מתוך הראיון. נדמה לי שהוא נותן מילים להרבה מן התחושות של אלה מאיתנו שעוברים את המלחמה באמריקה.

ש: אבל כשאנחנו מדברים על מושג כמו "אהבת הארץ", למה אנחנו בעצם מתכוונים? מה זה אומר כשאנחנו קוראים לזה אהבה?
ת: "במקרה הזה אני חושב שאהבה היא קודם כל עניין של הזדהות. אני לא מדבר כאן על אהבה במובן הארוטי, או במובן של שני בני־אדם שנמשכים זה לזה. אני מדבר על זה במונחים שהמחויבים שלך, המחויבים שלך, רועדים כשמשהו קורה לה. "שכשטוב אז טוב, וכשרע אז רע. כשקורה משהו, אז זה כאילו קורה לך באיזשהו אופן. ואם אתה רוצה שזה לא יקרה לך, אז אתה צריך להתאמץ להתנתק מזה בלי רצונך. ואתה רואה את המחוג הזה שהוא עובד, הוא איכשהו עובד.
"אתה רואה למשל שבעיתון כל יום מדווחים כמה דני אבדיה קלע לסל, או 'התווסף חצי סנטימטר לכנרת', או כל מיני מחויבים כאלה שהם כל הזמן זים. אבל הם זים כדי להזיז אותך, שאתה תזוז יחד עם המחויבים האלה. אז לא על כל אחד עובד דני אבדיה, ולי אישית לא אכפת לי כמה סלים הוא קלע, ולא אכפת לי אם הוא קלע בכלל.
"אבל זה לא הוא, וזו לא רק הכנרת. אלא הם מחויבים סימפטומטיים של איזשהו מחוג נעלם, שהוא מחוג האהבה שזו 'ביחס ל...!'. כמו שיש לך מישהו קרוב מאוד אליך, או מישהו קרובה מאוד אליך, וכל מצב רוח וכל העוויית פנים שלה משפיעים עליך. ויש כאלה שיכולים לבכות ולצרוח וזה לא מזיז לך. אז אהבה היא בצד הזה. זה קשור לשייכות, זה קשור להזדהות, זה קשור לקבלה, זה קשור להשלמה".

ש: זה קשור לארץ כרגבי אדמה?

ת: "לא. אני לא שם. אני לא בעניין של לנשק את רגבי האדמה, ו'יקרו לי רגביך' וכו' וכו'. אני חושב שזה יותר איזה מושג של עולם. של מקום ועולם. "שזה מקומי, זה עולמי, וזו לשוני, ואלה האנשים שאני חי איתם, ואלה חברי, וזו משפחתי, ואלה הורי, ו'ככה זה'. זה המצב. ואני – אפרופו מרחק – לא רוצה להיות במרחק מזה".

מוקדש לקרוב־משפחתי, תמיר נמרודי, נער אוהב־אדם ומאיר־פנים, שנמצא בשבי החמאס

מאז 7.10

שירים | יערה לב

לשכוח אותך

לשכוח אותך זה לשכוח אותי וידי בידך רצים בשדות
זה אומר להודות שכל הדמעות ירדו לחינם, לחינם
לשכוח אותך זה לשכוח ימים, ימים ארוכים ולילות
להפסיק להעלות עוד שירים על הדף, לפרוס שוב כנף, לחדש זיכרונות

ולשכוח אותך זה לשכוח שנה שרציתי לחבק עד שיכאב
ולזרוק אלבומים שהיינו מראים לנכדים הקטנים שנהאב
ולשכוח ימים, ולשכוח לילות
לשכוח פחדים, שירים ושתיקות
ואיך שצחקתי פתאום בלי סיבה
זה לשכוח הרבה, כדי לשכוח אותך

לשכוח אותך זה לשכוח אותי מביטה בעצמי בעיניים כחולות
זה אומר לגלות שגם ארמונות מתפרקים לחינם, לחינם
לשכוח אותך זה לשכוח לשאול מה עוד היה לעשות
זה אומר לעולם לא נחזור להיות, לא נחזור להיות, לא נחזור להיות

ולשכוח אותך זה לשכוח ילדה שרציתי להיות עד שיכאב
ולזרוק אהבה ראשונה שנדמה שתמיד עוד נרצה ונאהב
ולשכוח ימים, ולשכוח לילות
לשכוח פחדים, שירים ושתיקות
ואיך התמכרתי ממש בלי סיבה
זה לשכוח הרבה, כדי לשכוח אותך

לשכוח אותך זה לשכוח אותי וידי בידך רצים בשדות
כי יותר לא נחזור להיות, לא נחזור להיות, לא נחזור להיות

תן לי רגע לגלות איך דיברנו בלילות
איך החלפנו חלומות לפני חודשיים
תן לי רגע לספר איך שאתה נראה אחר
יש משהו קצת יותר בוגר שם בעיניים

תן לי רק חמש דקות, האוויר שבראות
שכח עד כמה שיפה לך לצחוק
ולשבת מול פסנתר, איך שאתה נראה אחר
נו טוב, דברים נראים אחרת מרחוק

תן לי רגע, תן לי רגע
יחזרו לי הכוחות
זה מוזר לחזור לראות אותך לא דרך חלומות
וזה לא שלא חיכיתי, שלא תחשוב על זה רגע –
זה פשוט מוזר לראות אותך ולא להתגעגע

תן לי רגע לנסות לאסוף את השורות
שכתבתי לעצמי כדי שלא אשכח
עכשיו היד שלך עלי ולא ברור לי אם כדאי
ואם תבין אותי וגם הפעם לא תברח

תן לי רגע, תן לי רגע
יחזרו לי הכוחות
זה מוזר לחזור לראות אותך לא דרך חלומות
וזה לא שלא חיכיתי, שלא תחשוב על זה רגע –
זה פשוט מוזר לראות אותך ולא להתגעגע

המסיבה שאחרי שבעה באוקטובר

| יובל גולדשטיין

37

אם נאפשר למסיבות להפעיל עלינו את כוחן המרפא, אולי נוכל להשתמש בהן כדי לצמוח יחד מתוך החורבן

בעבור הבליינים, יציאה למסיבה היא טקס – אירוע מורכב, שההכנות אליו כבר מתחילות שבועות מראש. לאיזו מסיבה נלך? מי מתקלט? מתי נגיע? ובשם שמים – מה נלבש? שעות לפני היציאה מתחילים ארגונים קדחתניים: צריך להתקלח ולהתלבש (לנסות אאוטפיט אחד או שבעה) לקנות את השתייה והנשנושים, ולסדר בקפידה את הפאוץ' (מלאכת סידור הפאוץ' היא אמנות בפני עצמה – הטישו, המסטיקים, המפתח בתא נפרד כדי שלא ילך לאיבוד).

והנה, מגיעה השעה, וכל השותפים לפשע נפגשים ל"ישיבה" של הלפני ("פרייגיים" בעגה המקצועית). כולם מציגים את התלבושת הנבחרת – מחולצת הבטן עם הנצנים ועד בגדי העור והלייטקס. מאותו רגע נכנסים לאט־לאט (ובעזרתם הנאמנה של איאילו חומרים ממכרים) לעולם אחר. מקץ שעה או שעתיים, כשכולם כבר "מתודלקים" כראוי, יוצאת הכנופייה לעבר המועדון. הטקס ממשיך גם עם הכניסה לשערי המועדון – השלום שלום לבעלים, לתקליטנית המוכרת, לבחור ההוא עם החינמים, ולכל שאר ציפורי הלילה שתל אביב היא בעבורם סביבת הגידול היחידית.

המסיבה מתחילה. הנייד עובר למצב שקט ואיתו גם העולם החיצון, והשכרות מזיזה את הרגליים כמעט בעצמה. הבאסים הקצת־יותר־מדי חזקים כאילו הודפים את הצרות אל מחוץ לשערי המסיבה, וכך למשך שעות בודדות, הפוליטיקה האינסופית של חיי היומיום, הלבטים והדאגות – כולם נאלמים.

לכן, אולי, המסיבות נתפסות בעיני רבים כאירוע מנותק. המסיבה נתפסת כמו בונקר תת־קרקעי ונסתר, העולם החיצון אינו קיים ואין כל דרך ליצור איתו קשר. מבחינה זו, המסיבה היא מקלט, נידוי עצמי מן המעמסה הבלתי נסבלת של הקיום. אבל המסיבות בשבילי הן משהו אחר, הפוך לחלוטין. בעבורי, המסיבה לא מנתקת אותי מן העולם, אלא מחברת אותי אליו, מסננת את רעשי הרקע ומעלימה את העיסוק הקפדני בתדמית. אותה היעלמות מבורכת של הדאגות נותנת לי את המקום להיות אני, לחגוג את עצמי ולא לדפוק חשבון לאף אחד מסביב. זה אולי נשמע צבוע – זה עתה תיארתי את ההכנות הקדחתניות למסיבה, את כמות הזמן המושקעת בלבוש ובניירות – אבל דווקא בתוך המסיבה אני מוצא את הרגעים שבהם כל זה לא משנה. שבהם כל מה שנותר הוא אתה, החברים, המוזיקה. אצלנו בחבורה (שהתברכה בכמות סיטונאית של בחורים בשם "יובל") יציאה למסיבה מכונה – באהבה רבה – "התבוזת". לא משום שמדובר בביזיון, או במעשה אסור, אלא

משום שהמסיבה היא רגע שבו כל מה שדיכאנו בפנים מתפרץ החוצה. בשבילי, אם כן, המסיבה היא ממש לא אירוע של ניתוק, אלא אירוע של אהבה, ואמת, וכנות. אותו חיבור לא מתבטא רק כלפי פנים – מתוך אותן שעות נטולות חסמים ומעצורים נולדו רגעים יפהיים של אהבת־אדם, של חברות־אמת, ושל רומנטיקה.

אבל כמו כל פיסה מחיינו, גם משהו מחיי הלילה מת בשבעה באוקטובר. השבועות שאחרי האסון לקחו מן העיר ללא הפסקה כל שמץ חיות שהיה בה: רבים גויסו למילואים, אחרים התנדבו, נוספים חזרו לבית הוריהם ושדרות רוטשילד נותרו שוממות מאדם. אף אחד לא חיכה בתור להפוך שיבולת בבוטקה בשדרות בן־ציון, הבארים בנחלה עמדו שוממים, ואפילו שאון עבודות הבנייה, הרעש הלבן של העיר הלבנה, נדם. העיסוק המתחייב "בחיים עצמם" לא השאיר בדל של מקום לרוך ולעדינות. לעולם המסיבות צפה גורל עגום אף יותר: עצם המחשבה על האוהבינו הבליינים ממסיבת "הנובה", שיכורים ואוהבים ומאושרים, חפצי־חיים ושוחרי שלום, מותקפים באכזריות, היתה בעבורנו מכה שלא ידענו כיצד נירפא ממנה. כשהתבררו ממדי האסון לאף אחד לא היה חשק או פניות רגשית לחגיגות. מסיבה אחרי אסון כזה נתפסה כברבריות.

ופתאום התגלו חיים על המאדים: כבר כמעט נובמבר, ובדרך לבסיס אני נתקל בבית־קפה ראשון שנפתח בביישנות, טייק־אווי בלבד, בלי ישיבה. ואז עוד אחד, ואחד נוסף – העיר מתחילה להתעורר. לאט־לאט התפנה בנו המקום לחשוב גם על המותר, לא להתרכז רק בכך שיהיו חיים, אלא גם בלחיות אותם. גם המסיבות לא איחרו לבוא. כבר באמצע נובמבר נחגגה מסיבה ראשונה במועדון נידח בדרום העיר, הממוקם במקלט ממוגן. גם אז שאלנו את עצמנו: "זה בסדר?", "זה מותר?". המצחיק הוא, שהראשונים שענו בחיוב היו דווקא חיילי המילואים. לא כולם, כמובן – היו כאלה שחשבו ש"זה לא לעניין" לשמוח בזמן המלחמה, שאין זה מן הראוי להתגנדר, להשתכר ולהתנתק מן המציאות בעוד חברינו וקרובינו נמצאים בחזית. מקצתם החלו לערוך חישובים של ממש כדי לבחון למי מותר לחגוג ולמי לא.

אני רוצה להציע שרבים מאלה שמתחו ביקורת על החזרה למועדונים רואים אותם בעיקר על תכולתם הראשונה, המנתקת והמרחיקה. אולי בעיניהם אין מקום לנידוי העצמי מן הקיום ומהחברה, ולהתנתקות מן המתרחש, דווקא בתקופה אפלה כל כך, שדורשת כל כך את הביחוד. מאותה סיבה בדיוק אותם מבקרים הביעו סלחנות יתרה כלפי חיילי מילואים שחזרו לחגוג: הם חייבים לברוח, הם חייבים להתנתק, הם "תורמים מספיק גם ככה", הם "סובלים בשבילנו מספיק" כדי שמותר יהיה להם גם לחגוג. אבל אולי אם נחשוב על המסיבות כעל אירוע מקרב ומחבר, הן יפסיקו להיות מוקצות מחמת מיאוס, וייתפסו כרצויות, ואפילו כנדרשות. אם נסתכל על מסיבות כעל האקלים האולטימטיבי שמאפשר את הביחוד, את החיבור בין האחד לשני, אם נאפשר למסיבות להפעיל עלינו את כוחן המרפא, אולי נוכל להשתמש בהן כדי לצמוח יחד מתוך החורבן.

כמה חודשים אחרי אסון הכרמל ב־2007, אפשר היה לראות את המרבד הירוק מתחיל לעלות מעל האדמה החרבה. כך צצות להן המסיבות, הברים, המסעדות ובתי הקפה. חודשיים וחצי לאחר האסון, והעיר כבר חיה ושוקקת. בעבורי היא לא חזרה לקדמותה, אלא חל בה שינוי: יש בה משהו סלחני יותר, חומל ונעים. היא מבכה את מתיא, מלקקת את פצעייה, ובו־זמן אומרת – מותר לחיות. חייבים לחיות.

מה לעשות | ישראל עמנואל

היא קוראת לעברי – "יהיה בסדר!". ואני, רואה שחורות נאמן, פולט אנחה לא־מחייבת. תיקנתי, שיקרתי – אני בתפקיד. באיזה תפקיד?

אזעקה. אני בחדר מדרגות, האחיינית על הידיים, אחותי עם תינוק נוסף, ואחות אחרת נושאת תינוקת של השכנים. בכי, פיצוצים, ואני מפחד כפי שלא פחדתי באף אזעקה בחיי, ובכל זאת, בקול יציב, שר שיר אופטימי לאחיינתי שכבר מבינה. "מחשבות טובות", שורות הפזמון יוצאות מהפה ברפטיביות, אין להן ולמתרחש בפנים דבר במשותף. ובכל זאת, בשבילה, כדי להרחיק אותה מהמתרחש סביבה, אני שר.

דומה כאילו הפער הזה שבין הנראות כלפי חוץ לבין "האמת" המתרחשת בפנים מלווה אותי, ואתימר ואומר את המדינה כולה, ואולי אף גורמים שמחוצה לה. האם עלי להפגין את פחדי, את חששותי, את ביקורתתי, או שעלי לסייע למאמץ? האם מדינת ישראל צריכה להכיר בחולשתה, בכישלונה, או להציג פנים "מנצחות", למען יראו וייראו אויבינו? האם יש לעשות HASBARA, או לדבר ולהכיר בשבר שלנו, או באסון העצום המתרחש ברצועה? האם בשם ליווי ותמיכה בצד החלש הנאבק, בשיקוף מזוויע של הטיעון משני הצדדים, יש להתעלם מן הרוע ומחיים שנגזלים?

ועוד סיפור – מוכרת בחנות מפטפטת איתי, על בתה שבצפון ובנה שבדרום. השיחה מקבלת אופי של שיחת תמיכה, אך לקראת הסוף, לאחר שנפרדים בלבביות, היא קוראת לעברי – "יהיה בסדר!". ואני, רואה שחורות נאמן, החרד מחיוביות רעילה וגרורותיה, פולט אנחה לא־מחייבת. אותה מוכרת נעלבה עמוקות, כעסה, ומיד תיקנתי את עצמי. אני בתפקיד. לא את מחשבתי אני מביע, את דעותי על העתיד לבוא, אלא אני נקודת משען, מקום יציב, עזרה קטנה, משהו. "יהיה בסדר", אנשים רבים מוכרחים לומר לעצמם. למענם־הם, למען משפחתם, ילדיהם.

אני יכול לטעון שהאמת חשובה יותר מהנראות. שהכרחי שהשכירות האישית והלאומית תוקרן החוצה, שדווקא מן העמדה המפסידה אולי יבוא משהו חדש, צנוע וטוב. אך לי יש את הפריווילגיה, כמו גם הנאיביות, המאפשרות לי לנקוט עמדה שכזו. כפי שעם המוכרת למדתי להכיר באחריותי ובהשפעה (המועטה) של הדברים שאני מחזין, השאלה מתחדדת. הרי, מה אראה לילדים? ולאויבים? ולבעלי־ברית אינטרסנטיים? האם רעיון טוב יהיה להיראות חלשים? האם אני מוכן, בשם אותה "מציאותיות", לומר לילדים, למשקיעים, ש"לא, לא יהיה בסדר"? רק מיקומי המנותק מכל תפקיד, מכל צורך, מאפשר לי להתחייב ל"אמת" בצורה פשוטה שכזו. אך לא רק כלפי אחרים, אלא גם על עצמי ועל שלוות נפשי ייתכן שעלי לגונן – האם אני יכול להישיר מבט אל הפחד וההבנה שככל הנראה גם אחייני, בעוד 15 שנה, יכנסו לעזה?

והדילמה הזו, שבין "המציאות" לבין "הנראות" המקדמת עתיד טוב יותר באמצעות הזיוף, מסתבכת עוד. שכן המסגרת המושגית שיצרתי רעועה, שכן הגבול בין הפנים "המציאותי", התחושות והמחשבות ותפיסת מה שמתרחש סביבנו, לבין החוץ "הייצוגי", הפוליטי והאינטרסנטי, הוא כמובן מטושטש הרבה יותר משתיארתני. רבות חושבות שבאמת אין אסון הומניטרי בעזה, או שבי-7.10 חמאס פגע אך ורק חיילים. בפני רבים כבר אין בחירה מודעת "לייפוט" את המציאות בשם ההקלה או ההתעצמות האבונפחאית; "ישראל מנצחת" היא עובדה ולא כסות מחושבת, והרגשות הפרטיים והפטריוטיים כבר (מעולם) לא ניתנים להפרדה, כשהמבט הישיר נמהל בתעמולה הניתכת מכל עבר. הייצוג משתלט על המציאות, "המחשבות הטובות" אכן מקלילות את האווירה, והמצג שאני מראה דרכו את עצמי לאחיינתי מנסה להיהפך למה שאני חושב וחש באמת. ומה אני חש באמת?

מסה על הבכינות הפוליטית | אביעד חסדיאל

מי שבשלטון, לו הכוח, ואשר לו הכוח, לו האחריות – להקריב, להתפשר, להתגמש. וחשוב מכל, לא "להתבכין"

לא יהיה זה מן הגוזמה לומר כי הבכינות פושה במרחב הציבורי בימינו. אך, בכל זאת, בכוח אמירה זו לעורר עווית באלה מן הקוראים שלא תרו אחר הופעתו הציבורית של הנהי. יש שירימו גבה ויחלקו על תפוצתה של הבכינות. להם, לא תהיה הבכינות כי אם תופעה שולית, מנת חלקם של זולתם, או, למצער, יטענו כי אין הצורך יכול להיחשב כבכין. אחרים ינהנו בראשם, אך חיש מהר יעברו לנושא אחר. מבחינתם, אין בטענה כל חדש – בהגדרת הפוליטי, כך יחשבו, חי ונושם הבכי, אם כשיקוף מציאות, כבמוסר אדונים, ואם כבעל כוח, כבמוסר עבדים. כך, לא יהיה גנאי בבכינות. ואף על פי כן, אין מנוס מן האמירה כי הבכינות פושה בציבור וכי היא מנוונת את הפוליטי. מדי יום מצהירים נוטלי השרביט הציבורי בישראל על היות הם ומשלחיהם נגזלים, בעוד את יריביהם ייטו להאשים ולצייר כקוזק המזיל בכי מעושה. כך משמשת הבכינות לפריקת כל אחריות, השיח מתמלא בנהי בלתי פוסק, ומרוב זעקות המספד לא ניתן עוד לשמוע דבר. בשורות הקצרות שניתנו לי אבקש להצביע על הבעיה הפוליטית שמציבה הבכינות, על הרעש הרוחש בקרבה.

בדרך העולם, הבכי הוא מנת חלקו של הפוגע והחלש.¹ בעודו מבקש להשיג את תכליותיו, הרי שהעולם, אם בדמות הגוף, אנשים אחרים או הנסיבות, מונע אותן ממנו. בחושו את סופיות השגתו, הדמעות זולגות מעצמן. ועל הדומע אנו מתבקשים לרחם, רחמים על כך שגבולות העולם צרים מלהכיל את מי שהיה יכול הוא לבקש להיות. אנו גם מתבקשים לעזור, לא להתעלם מזעקתו, לחפש לראות כיצד אנו יכולים לתרום מעצמנו בכדי להרחיב את עולמו של החלש. בכך אנו מראים כיצד עדיין יש בעולם מקום שבבילו להשיג את תכליותיו ואת שאיפותיו. אנו מתבקשים, בעצם, להראות לו כיצד והיכן הוא עדיין יכול להיות "חזק", בעל "כוח" בתוך העולם, בעל עמוד שדרה ואופי, תוך כדי שמכירים בכאבו, בכך שמשוהו ניטל ממנו. עזרה בשעת צרה, אם כן, תמיד מכוונת אל חיפוש התחום שבו האדם יוכל להיות בעל מקום, בעל אופק של תקווה ואולי אף תכליות חדשות, מתוך מי שהוא, מתוך מה שהפסיד כמו מתוך מה שהוא יכול להשיג.

אך הבכינות מגדישה את סאתה, וקשורה קשר הדוק אל הגוזמה. עלינו לשים לב, אין הבכינות עשויה שקר – פיה ועיני נפשה שווים, זה ביבבותיו ואלה בדמעותיהן. לבכין כואב, פעמים עד נימי נפשו ממש. אך בעייתו העיקרית של הבכין מצויה בקנה המידה. הוא נוטה לעשות פיל מעכבר, בעודו מגמד את צרותיהם של אחרים, ובעיקר את הנטל שהוא מטיל עליהם, לכדי חרגול. הבכין נוטה לראות בכל כאב והפסד משהו שפוגם במהותו,

1 בציוד, קיימת גם האפשרות לבכי הנובע מהזדהות כזו או אחרת. לטעמי, ניתוחו יהיה שונה, אך קרוב לדברים הנאמרים, וחשוב עד מאוד בתווי פניו של הצדק. עם זאת, אין הוא העיקר במסה זו ועל כן אכמ"ל.

שפוגע בעמוד שדרתו, שמזעזע את עולמו, והוא לא ישקוט עד שיקבל את מבוקשו או ישכח בהזחקה או בסם. בכך מופיע הבכּיין כמי שאינו מוכן לקבל גבולות לעולמו, אינו מוכן להכיר בסופיות הדברים, בכך שחלק מתכליותיו (ויותר מדויק, כולן) אינן מן האפשר ללא לכלוך הידיים בדם ובעפר. הבכּיין חסר פרופורציות וקטנוני, ובמילים אחרות, הוא אדם קטן במהותו. בכך, שום עזרה לא תועיל לו, ושום צדק אינו מן האפשר לגביו. לא לחינם איננו מוצאים בליבנו מקום לרחמים על המתכּיין. הבכּיניות פורעת את הקשר הגורדי שבין רחמים לחולשה, מפקיעה את האפשרות לכנות פעולה כלשהי למען הנגזל כ"עזרה", שהרי אין תכלית באופק.

אין זה אומר שאין מקום לבכּיניות. לכול זמן ועת, ופעמים שעלינו להיות חלשים לגבי היכן אנו חלשים. פעמים הדבר נכון הוא לאבד פרופורציות, לבכות בלא גבול, לזעזע על דברים קטנים וחסרי משמעות. פעמים גם יש מי שעולמו כה מקשה עליו, מטיל בו שלשלאות, עד כי לא נותר לו אלא לבכות, גם לגבי דברים שהיינו מצפים אחרת מאדם שאינו במצבו הכללי. ובין אוהבים וקרובים שוכן גם הבית, איפה שראוי שנוכל להיות חלשים, שנוכל לבכות על דברים הפוגעים בנו, המתשישים אותנו, המצרים את עולמנו, גם אם הם קטנים וטיפשיים. ואכן, לא לחינם מקובל שבזוגיות טובה אנו יכולים פשוט לבכות, להשתטות בכאבנו ולהנות בלחלוק אותו גם יחד.

אף בפוליטי יש מקום לחולשה, להכרה בעוולות, לזעקה. ייתכן שאין משמעו של הפוליטי אלא המבט לחיים בצוותא בהשקיפו מתוך הדאגה לחלש. אך על הקשר הגורדי, במופעו הפוליטי, להיוותר על כנו, כיוון שאולי הצדק עיוור, אך אוזניו לא כבדו משמוע, ורחמיו על כל נתיניו. הצדק גוזר את הדין, ופעמים שחרכו פוערת פצע, ועיניו דומעות. כמאמר ברנרד וויליאמס, בפוליטי יש מקום לתלונה צודקת כנגד משרת הציבור, בעוד שעליו לעשות את הנכון למען הכלל. עליו לשלם את הדין על מה שלא היתה לו ברירה אלא להיעשותו. זוהי האחריות שקיבל על עצמו בבואו אל הפתוח, אל רשות הרבים.

אך הבכּיניות, בחצייתה את השפה מן הבית אל רחבת העיר, מערערת על כך. כפי שבבית היא מטשטשת את הגבול בין קטן לגדול, בעיר היא מטשטשת את הגבול בין קרוב לרחוק. בייבואה אל הפוליטי אדם מערער בהכרח על האפשרות של חיים בצוותא, ומשכך, של "עזרה" ו"צדק". לא ייתכן צדק בבכּיניות כי אין הצדק אלא האופק של מפגש האנשים זה בזה יחדיו. הבכּי אולי חי בפוליטי, אך לא כזעקת נגזל, אלא כבקשת עזרה או כיללה שאינה מתווכת. לכן אין השתתפות בפוליטי, כמי שנושאו הוא גם "הכוח", בלי להתלכלך בדם ועפר, בלי קשב אך גם הקרבה ופשרה, ומה טוב שכך. ולמי שבשלטון, לו הכוח, ואשר לו הכוח, לו האחריות – להקריב, להתפשר, להתגמש. וחשוב מכל, לא "להתכּיין".

שמרו על עצמכם | מור דבשי

מעבר דירה של סבא וסבתא בזמן המלחמה מוביל להרהורים על זיכרונות, בית ומזכרות. קטעים ואיורים מיומן מלחמה

44

המלחמה תפסה את המשפחה שלי באמצע תהליך מורכב ממילא: ההעברה של סבא וסבתא שלי מהבית שלהם לדירה בדיור מוגן. זה היה מראש פרויקט משפחתי, אבל המלחמה השפיעה עליו בדרכים לא־צפויות. הקטעים האלה לקוחים מיומן המלחמה שפרסמתי באינסטגרם שלי בין ה־09.10.2023 ל־07.12.2023. התחלתי כי הרגשתי שגם לרגעים הקטנים יש משמעות וששוב לשמר גם אותם. הרגשתי שזה יעזור לי לשמור על איזושהי שגרה או מחויבות למשהו. הפסקתי כי הרגשתי שנשארה מזה רק המחויבות, בלי המשמעות (ומה זה בכלל משמעות עכשיו?). בערך שלושה שבועות אחר כך, לקראת סוף דצמבר, חזרתי למה שכתבתי כדי לנסות ולשלות מתוכו מה שמתאים לחוברת הזו. איכשהו, מתוך כל היומן, דווקא הקטעים שקשורים למעבר בלטו. אלה היו ימים מטלטלים משפחתי ואישית, שבהם עשינו כמיטב יכולתנו גם לטפל בסבא וסבתא שלי וגם להניע אותם לפעולה. תייקנו, זרקנו וגרסנו מסמכים ותמונות מעשרות־שנים; קיפלו מצעים; מילאנו ארגזים ומזוודות; חשפנו פגמים בצבע על הקירות; גלגלנו שטיחים. בלילות פתחתי את המחשב שלי, שתיתי קפה או משהו אלכוהולי וכתבתי את הקטעים הבאים.

איורים: מור דבשי

כל העבודה על המסמכים של סבא וסבתא גורמת לי להרהר הרבה בנוגע לזיכרון, בחירה והאופן שבו אנחנו מתעדים את החיים שלנו. אין לי תובנה מעניינת במיוחד בנוגע לזה, אבל בין המלחמה (שהיא גם ציבורית וגם משפיעה על כולנו אישית) ובין העבודה המשפחתית וההתמודדות כל יום מחדש, נדמה שהימים האחרונים הם סדנה מעשית בסופיות של החיים, נושא שאני עובדת קשה כדי לא לעסוק בו באמת (על אף שהתיזה שלי במשפטים תעסוק בביטוח). אחד הדברים הראשונים שקראתי כשהתחלתי להתעניין בלימודי מוגבלות היה שמוגבלות מאיימת על אנשים כי היא מזכירה להם אמת פשוטה,

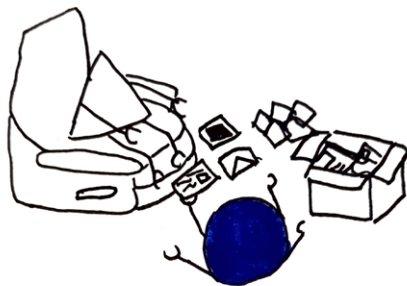
שכולנו עובדים מאוד קשה להדחיק: גורל, מקריות, חוסר שליטה – כל אחד והמינוח שלו. אבל לא משנה באיזה מינוח תבחרו, מוגבלות היא דוגמה לכך שיש דברים בחיינו שהם מעבר לבחירתנו ולשליטתנו. המתקדמים יאמרו שהאופן שבו אנחנו מתמודדים עם ההבנה הזו, ועם הקלפים שניתנו לנו, הוא הבחירה עצמה. אבל אני חושבת שמעניין לצלול רגע אל ההבנה הבסיסית והאימה שנלווית אליה, וזה מה שהימים האחרונים מייצגים עבורי. שמרו על עצמכם

הפעם אין לי זמן להרהור יפה כי אני עדיין צריכה לעזור כאן למשפחה שלי בכמה דברים, אבל אם מישוהו מכם רוצה ליצור קשר, לדבר, לקבל טיפים על איך להתנתק משלל שירותים ולבטל הוראות קבע – כל זאת בעודכם צורכים כמויות קפאין שלא היו מביישות את בנות גילמור – דברו איתי. אני מודה, כל מה שאני כותבת עליו נראה קטן מתמיד לעומת המלחמה המתחוללת בחוץ, שנסקפת לבית של סבא וסבתא שלי ממסכי המחשב והטלפון ומן הדאגה לאזעקה. אבל אני מספרת לעצמי שאני עושה הכי טוב שאני יכולה, ושאוילי אני לא יכולה לעזור לצבא או למדינה עצמה – אבל אני יכולה לעזור, בקטן, למשפחה שלי. אז נשארתי על הקו כדי לבטל עוד הוראת קבע וביטלתי כרטיסי אשראי ובלשתי אחר חיובים מוזרים. שמרו על עצמכם

היה מוזר כל כך לפנות בנסיבות האלה את הבית. מלחמה מסיביב. אי אפשר לנתק כרטיסי אשראי בטלפון. החדשות מפחידות יותר מיום ליום ואיכשהו לא נראה שיש תחית לבור. אנחנו גורסים עוד ועוד גלויות, מסמכים ומכתבים. מוצאים שורה מצחיקה שמישהו כתב למישהו לפני 60 שנה. שותים בירה שהיתה במקרר מאחור. מנקים את המקרר. אוכלים עוד אפונה קפואה, מנקים את המקפיא אחר כך. מסיימים את הבקבוק של הוויסקי. בודקים אם יש עוד אחד שצריך לשתות בהמשך. ממשיכים למיין מכתבים וגלויות. מוצאים תמונה או שורה ממישהו שכבר איננו. בוכים קצת ומספרים סיפור. עושים רשימת מטלות. עוברים אחת אחת ומוחקים. עוברים שוב. מכבים את האור שמרו על עצמכם

והנה כמה מילים לסיום, שיומן המלחמה לא זכה להן – המלחמה לא נגמרה, אז איך אצביע על סיום של סיפורים בתוכה? אחרי שעזרתי לסבתא שלי לצאת מן הבית ביום המעבר עצמו, במשך כמה שבועות לא הוצאתי מהתיק את רשימת המטלות האחרונה שכתבנו. הרגשתי שצריך להתייחס אליה כאל מזכרת. עדיין לא ברור לי למה ולאיוזו מטרה תכננתי לשמור אותה. כשנסענו לדירה החדשה, נהג המונית דיבר עם סבתא על המפונים ועל המלחמה, ואני בהיתי בים, כי הוא תמיד מנחם אותי קצת בזמנים קשים. הים היה החלק הכי טוב בנסיעות הרכבת של לפני הזריחה לצבא, והוא עדיין שם בנסיעות לאוניברסיטה ולהורים. סבא וסבתא עדיין מתרגלים לדיור המוגן, המלחמה עדיין משתוללת.

על הסברה וצביעות ישראלית | זוהר קרמן

האתגר ההסברתי הוא לא לזעוק נגד ההפרש בין איך שהעולם רואה אותנו לבין מי שאנחנו באמת, אלא להתמודד עם העובדה שההפרש הזה יכול להיות מזערי באופן מפתח

מאז תחילת המלחמה לא הצלחתי להביא את עצמי להתעסק ב"הסברה". זה גם משום שבשום שלב לא הצלחתי להבין לחלוטין מה זה אומר, וגם כי בכל פעם שדמיינתי את עצמי מתעסק בזה, התוצר התיאורטי לא היה דומה למה שכל אחד אחר סביבי קרא לו "הסברה". מה שכן, לאורך כל המלחמה היא לא הפסיקה לעניין אותי כתופעה, בעיקר כי היא היתה החלון הכי עקבי שהיה לי מזה הרבה זמן לראות דרכו את העמדות ואת התפיסות של הסביבה שלי. דווקא בגלל הפונקציה החברתית הזו, העניין בהסברה כתופעה שוב ושוב השאיר אותי מבולבל, סקרן, והרבה פעמים מאוד מאוד בודד. לכן, כנראה, אני מרגיש את הצורך לנסח מה כל כך דפוק באיך שהסברה נראית לרוב, ואיך אולי בכל זאת כדאי לגשת אליה באופן מועיל.

יש כמה הבנות כואבות שצריך לנסח, לדעתי, לפני שניגשים למשימה. קודם כל, צריך להבין את התפיסה של גורמים רבים בעולם כלפי העם היהודי – אנחנו נתפסים, במידה מסוימת, כעם שדוגל באלימות, שמאמין בעליונותו הגזעית כלפי שאר העמים ושארר חיו הדתי הוא חלק בלתי נפרד ממנו ומהתנהלותו המדינית. במובנים רבים, האופן הפשטני שבו רבים מן הישראלים מתארים בדמיונם עמים מוסלמיים יכול להזכיר מאוד את התפיסה של אנשים מסוימים בעולם כלפי העם היהודי.

ופה מגיע מקומה של ההבנה הבאה, אולי הכואבת מכל – הם לא לגמרי טועים. כן, חשוב להצביע על הגזענות שמניעה רעיונות מכוערים כאלה, אבל כשמדובר על הכללות גסות, הכחשה גורפת שלהן היא צעד רלוונטי בערך כמו צידוד מלא בהן. אני רואה רבים מחברי, שבימים אחרים מזדעקים על האלימות ועל הגזענות הטמונים עמוק בהתנהלות המדינית הישראלית, שמתפתים בהפגנות נגד שחיתות, הדתה וקיצוניות משיחית, מוחקים כל זכר לתופעות האלה כשהם מביעים עמדות ציבוריות, מול אנשים בארץ ובחוץ.

אפשר להבין את הדבר המושך בעמדה הזו, כמוכן. אירועים נוראיים כמו זה שעברנו מבקשים הפרדה ברורה של טוב ורע, צד צודק וצד אכזר. ובכל זאת צריך להבין – בכל ניסיון להציג את המציאות כפחות מורכבת ממה שהיא, אין תועלת הסברתית, אלא נזק גדול. האמירה הנרמזת (או הנאמרת) "ישראל היא מדינה מוסרית" היא אמירה ריקה וחסרת משמעות, ודאי בהקשר הבין־לאומי. זו הצהרה שמסתירה אמיתות רבות, כדי להציג חצי־אמת אחרת באופן יותר נקי.

מי שניגש להסביר נתקל, בין אם הוא שם לב לזה או לא, בסתירה מהותית שהאחריות הזו מביאה איתה: מצד אחד, עמדת המסביר חייבת להיות נטועה עמוק בתוך נרטיב –

המנוע העיקרי של ההסברה הוא האינטרס האישי והלאומי שהיא משרתת. מצד שני, היא נועדה להגיע לאוזניים חיצוניות, לא מעורבות, ולמצוא בהן מקום מקבל. המסביר האפקטיבי צריך, בעיקרון, למתוח חבל מדויק מאוד וברור מאוד בין העולם הערכי המקומי שלו לעצמו לעולם ערכי גלובלי, זר לחלוטין. במילים אחרות, אחת המשימות החשובות של המסביר היא להראות למה נקודת המבט הפרטית שלו, וזו ה"אובייקטיבית" (התפקיד הבלתי־אפשרי שמקבל על עצמו השומע החיצוני) יכולות להתיישב.

איורים: זוהר קרמן

הדרך של מרבית האנשים סביבי להתמודד עם המשימה הזו, לראיית, היא לחתוך קצת משני קצוות החבל המטאפורי. במקרה שיש קושי למצוא הבנה של המציאות שגם התפיסה המקומית וגם התפיסה הגלובלית יכולות להכיל, מפתה מאוד לדחוק את שתי אלה קצת יותר קרוב אחת לשנייה. המופע הפשוט לזה ביותר, ואחד המכוערים ביותר, הוא שינוי העובדות – ההיסטוריות, המדיניות והדמוגרפיות שקשורות לנושא. זה עניין מגעיל במיוחד, כי פעמים רבות הוא נעשה בידיעה שלמה, והוא אינו נחלתם של אף קבוצה או לאום באופן מיוחד. קל מאוד להתבטא נגד התופעה הזו כששמים לב אליה, אבל היא ניזונה מאותו בלבול ובורות שהיא עצמה מייצרת, מה שהרבה פעמים הופך אותה לקשה מאוד לזיהוי. אבל יש אסטרטגיות הסברה שמחפפות באופן יותר מתוחכם, ואחת מהן הזכרתי קודם, ולצערי רבים מחברי נוטים אליה – העלמת ההפרשים הקיימים בין תפיסת עולמם, לבין "הקו ההסברתי האחיד", בייחוד לגבי הסכסוך וההתנהלות המדינית סביבו. זו באמת נטייה, שלא משנה כמה אנסה להבין, אני לא אצלח. לראיית, מלחמה זו העת להתעקש על

ההפרשים האלה יותר מאי פעם, פשוט כי זו התקופה שבה ההתייחסות המדינית לסכסוך יוצאת לפועל באופן הכי קיצוני ומלא.

העניין הזה טיפה מצחיק, כשחושבים עליו. לכאורה, אם חוצן היה נוחת פה, הוא היה חושב שאין דבר שיותר חשוב לישראלים מאשר דיוק בפרטים ובעובדות. הרי אחת הזעקות הישראליות העיקריות כלפי הטענות מחוץ, הוא הטיעון שאנחנו משתמשים בו, לא כדי לנצח את הוויכוח אלא כדי לשמור על שעריו – טיעון הניתוק. הרעיון, בפשטותו: ככל שאתה פחות קשור או קרוב לאירועים, כך אתה פחות יודע, ומתוך זה פחות ראוי להחזיק בדעה כלשהי. כמה פעמים בשבועות האחרונים שמעתם את הדרישה הנחרצת "מי שלא גר פה, שלא חווה אזעקות כל חייו, שלא יביע דעה בנושא"? לכאורה, זו תפיסה שמקדשת את החשיבות של היכרות ובקיאיות לטיפוח ותחזוק של דעה. אנחנו זועקים לאי צדק בכל פעם שאמריקאי או בריטי מציגים עמדה מרגיזה בפשטותה על נושא שהוא בבירור כל כך מורכב. נראה שברור לכולנו שמתוך עמדה צרה, מוגבלת, מנותקת ופעמים רבות לא מיועדת, אי אפשר להרכיב דעה מועילה ומציאותית לגבי המלחמה בפרט והסכסוך בכלל, נכון? הדבר האירוני בזה, אגב, הוא שנקודת המבט הפלסטינית זוכה מאיתנו לטיפול בלוגיקה סותרת, אך איכשהו אנחנו מגיעים לאותה מסקנה גם בקשר אליה – פה הבעיה היא לא הניתוק, אלא דווקא מעורבות היתר, הרגש הלאומי המרעיל והחשיפה המתמשכת והמחייבת לתעמולה (שהיא, כמובן, תופעה פלסטינית בלבד) שמונעים מן הפלסטינים לראות את המציאות כפי שהיא. היחידים שרואים את הדברים כפי שהם, אלה אנחנו – מעורבים במידה הנכונה כדי להכיר, ונאורים במידה הנכונה כדי לשפוט.

חשוב לי לומר, אגב, שהכוונה בתעלולים האירוניים האלה היא לא להציג גישה רלטיביסטית שפוסלת אמת וטוב־רע, אלא להפך. ההכרה ברע המוחלט והאכזרי שיש סביבנו בימים המזעזעים האלה היא חשובה ודרושה, וככל שהיא תנוקה מעליונות ומגזענות היא

תהיה יותר נאמנה למציאות ומשכנעת, וזה קריטי למי שמבקש לעסוק בהסברה. לזהות את הנטיות העליוניות של עצמנו זו משימה חשובה וקשה, ואני בכלל לא טוען שהיא מובנת מאליה. וגם, צריך להגיד, כמובן – אי אפשר להפריד הסברה מן הנרטיב שמניע אותה, וזו גם בכלל לא הכוונה שלי. הרעיון הוא בכלל לא להתנתק מן הסיבות ומן ההשקפות שגורמות לנו לומר את מה שאנחנו אומרים, אלא פשוט להתנהל במודעות אליהן. חלק מהותי במאמץ הסברתי הוא דווקא פתיחת חלון למאזין, המוסבר, לראות דרכו מציאות אחרת ונקודת מבט שונה. לא רק שזה בלתי נמנע, זה חשוב. שלב קריטי בגיבוש עמדה מציאותית ומורכבת הוא הכרת המציאויות היומיומיות של המעורבים, וכל נקודת מבט שונה היא שיקול חשוב, ומתוך זה יש להן מקום מרכזי בהסברה. אבל מציאות יומיומית היא לא דעה, והיא לא נדרשת לעמוד באותם מבחנים כמו דעה. הצביעות האמריקאית שמאפשרת לגנות בחומרה מרחוק וללא נקיטת אצבע, וזו הישראלית שטוענת להבין מורכבות עמוקה מתוך פריזמה צרה להחריד, בעצם נשענות על בסיס דומה מאוד, ועל הירות "מערבית" זהה במהותה. רובם המכריע של הישראלים סביבי, גם אלה שמבקשים לעסוק בהסברה במימד כזה או אחר, משקיעים מאמץ כמעט אפסי בחקירת נקודת המבט הפלסטינית (למעשה, שלוש המילים האחרונות שכתבתי עלולות להצית מחלוקת מעצם קיומן אחת ליד השנייה, בסדר הזה) ועדיין ממנים את עצמם לשומרי סף של הבנת המורכבות הישראלית-פלסטינית.

לטענתי, בין אם במכוון ובין אם לא, ההתנהלות הזו נשענת על תפיסה שמוגדרת במילותיה בחתך מצומצם (בינתיים) של החברה היהודית-ישראלית, אך השלכותיה ניתנות לזיהוי באופן גורף כמעט לחלוטין בישראל היהודית, והיא פשוטה כמו שהיא הרסנית: חיי פלסטיני שווים פחות מחיי יהודי. עדות פלסטינית, נקודת מבט פלסטינית, חוויה פלסטינית, כולן שוות פחות מאלה היהודיות. אחדים יטענו שהרעיון הזה בלתי נפרד מן הציונות – שזו תפיסה מסוכנת להחריד בעצמה בעיני – אך לא על זה התכוונתי לכתוב, אלא על הסברה. ובהקשר ההסברתי: לתפיסה הזו, ולאסטרטגיות הסברה שנובעות ממנה, אין מקום כלל וכלל במאמץ הסברתי. הסברה שמתארת סבל פלסטיני כמטרה ולא כהכרח. מי שחוגג, גם באופן מתוחכם או מרומז, נפגעים פלסטינים, רק מוכיח את התפיסה הבין-לאומית כלפי העם היהודי ככזה שרואה את עצמו כנעלה וקדוש מעצם היותו, והחבל המטאפורי שהזכרתי נקרע ועף לאלף עזאזל.

במובנים רבים, אם כך, האתגר ההסברתי המשמעותי ביותר הוא לא לזעוק נגד ההפרש בין איך שהעולם רואה אותנו לבין מי שאנחנו באמת, אלא להתמודד עם העובדה שההפרש הזה יכול להיות מזערי באופן מפחיד. וכאן לדעתי טמונה גם הבדידות התכופה שאני מרגיש סביב זה: בשביל שתיעשה באופן מוצלח, הסברה דורשת רפלקסיה לא-פשוטה כלפי הערכים שעליהם היא יושבת, ומפחידה אותי המחשבה שזו תופעה מאוד נדירה. אני יכול רק לקוות לראות בסביבה שלי יותר מופעים של הבעה שיודעת על איזו קרקע היא עומדת, לאיזו אוזן היא מכוונת, ומשלימה עם ההבנה הבלתי נמנעת שהן מאוד מאוד רחוקות.

